

Fondator:

Mitropolitul
ANDREI
ȘAGUNA

1853

An-10am
Str. Axente Sever 27
Sibiu

Telegtraruul Român

FOAIE EDITATĂ DE ARHIEPISCOPIA ORTODOXA ROMÂNĂ A SIBIULUI

Anul 152

SIBIU

1 și 15

Iulie

2004

Nr. 25—28

500 - ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT - 500

La Putna,
în Țara de Sus a Moldovei

Cîndu s-au strînsu
țara la Direptate

De ce îl cinstim pe
„binecredinciosul domn
Ștefan cel Mare și Sfânt”?

Decia Ștefan vodă strînsu au boierii țării și mari și mici și altă curte măruntă dimpreună cu mitropolitul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce să chiamă Direptatea, și i-au întrebatu pre toți: iese-le cu voie tuturor să le fie domnu? Ei cu toții au strigat într-un glas: „În mulți ani de la Dumnezeu să domnești”. Și decii cu toții l-au rădicatu domnu și

l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. Și de acolea luo Ștefan vodă steagul țării Moldovei și să duse la scaunul Sucevii. Decii Ștefan vodă gătindu-să de mai mari lucruri să facă, nu cerca să așaze țara, ci de războiu să gătiia, că au împărțitu oștii sale steaguri și au pus hotnogi și căpitani, care luate cu noroc i-au venit.

Cînd au sfințit Ștefan vodă mănăstirea Putna

Deaca să întoarse Ștefan vodă de la acel război cu noroc ce izbîndi pre acei țări, spre lauda acéia, mulțămînd lui Dumnezeu, au sfințit mănăstirea Putna, carea era zidită de dinsul, septevrie 3 zile, întru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru

Iisus Hristos. La care sfințenie multă adunare de călugări au fostu: Theoctistu mitropolitul și Tarasie episcopul dimpreună cu Iosif arhimandritul și igumenul Putnii, zicu că au fostu la liturghie arhiepiscopi și episcopi și preoți și diiaconi 64 la jirtăvnic.

De moartea lui Ștefan vodă celui Bun, vă leato 7012

Nu multă vrême, daca s-au întorsu Ștefan vodă de la Pocuitia la scaunul său, la Suceava, fiindu bolnav și slabu de ani, ca un om ce era într-aittea războaie și osteneală și neodihnă, în 47 de ani, în toate părțile să bătea cu toții și după multe războaie cu noroc ce au făcut, cu mare laudă au muritu, marți, iulie 2 zile.

Post-au acestu Ștefan vodă om nu mare de stat, mînios și de grabu vîrsătoriu de sînge nevinovat; de multe ori la ospete omoria fără județu. Amîntrilea era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știia a-l acoperi și unde nu gîndiia, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși să viriia, ca vîzîndu-l ai săi, să nu să îndărăpțeze și pentru acéia raru războiu de nu/biruiia. Și unde-l biruiia alții, nu pierdea nădejdea, că știîndu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui și ficiorul său, Bogdan vodă, urma lui luasă, de lucruri vitejești, cum să

toplă din pom bun, roadă bună iese.

Iară pre Ștefan vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plingere în mănăstire în Putna, care era zidită de dinsul. Atita jale era, de plîngea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă apăratură. Ce după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce iese în mina lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejești, carile niminea din domni, nici mai înainte, nici după acéia (nu) l-au ajunsu.

Post-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă într-același anu iarnă grea și povoaiie de ape și multă încercare de apă s-au făcut.

Au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 / luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țitoriu preste toată țara.

Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1967.

Început de toamnă în Țara de Sus, în anul 1470. Măria Sa Ștefan Vodă tocmai se întorsese cu oastea de la dumbrava ce se chema Lipiți, aproape de Nistru, unde în august 20 îi bătuse pe tătari. Grigore Ureche în *Letopisețul Țării Moldovei* spune că, pentru această izbândă, „mulțămînd lui Dumnezeu, au sfințit Mănăstirea Putna, care era zidită de dînsul, septembrie 3 zile. La care sfințenie multă adunare de călugări au fost: Teoctist Mitropolitul [Sucevei] și Tarasie episcopul [de la Roman], dimpreună cu Iosif arhimandritul și egumenul Putnei, zicu că au fost la liturghie arhiepiscopi și episcopi și preoți și diaconi 64”.

Slujba de târnosire la care au luat parte Ștefan cel Mare și toată Moldova în strai de sărbătoare încununa o muncă de patru ani (4 iunie 1466 — 3 septembrie 1470), sub ochii arhitectului Teodor și al vistiernicului Ioan. Dar întregul ansamblu mănăstiresc va fi gata abia în 1481, după cum menționează pisania păstrată pe turnul de la intrare: „Binecredinciosul domn a toată țara Moldovei, marele Io Ștefan Voievod, fiul lui Bogdan Voievod, a zidit și a făcut mănăstirea aceasta... în timpul arhimandritului Ioasaf, în anul 6989 (1481)”.

Ștefan hotărâse să zidească Putna drept mulțumire pentru izbânda într-o bătălie fulger cu turcii, în 1465, prin care „răscumpăra”, cum spunea tot Ureche, Chilia și Cetatea Albă.

Cu Putna se pun în relief caracterele a ceea ce se va numi stilul moldovenesc în arhitectură, arătat deopotrivă

(Continuare în pag. a 2-a)

† ANTONIE
Mitropolitul Ardealului

Un calendar comemorativ Ștefan cel Mare — 1904

Se împlinesc anul acesta 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a binecredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt.

Întreg neamul românesc și Biserica străbună asîzde-se se pregătesc așa cum se cuvine pentru a marca această măreață împlinire ce are rezonanțe deosebite în sufletul fiilor acestui pământ.

Au trecut 500 de ani de când „soarele Moldovei” a

apus pentru a răsări mai falnic în viața de dincolo de mormânt.

Au trecut 500 de ani de când slăvitul voievod al Țării Moldovei a intrat întru „odihna cea fericită” a aleșilor Domnului și în nemurirea unui neam întreg. De o jumătate de mileniu mormântul său de la Putna veghează la hotarele țării și-i cheamă pe români la sfântă închinare și cuvioasă cinstire, iar flacăra eand-

lei nestînsă de tot atîta vrême luminează pe cei care vin din toate colurile țării să-și plece fruntea și genunchii la acest mormânt purtător de har și de sfințenie.

Nenumărate sunt manifestările omagiale închinăte acestei sfinte împliniri: pelerinaje la mănăstirile și bisericile ctitorite de voievodul Ștefan, slujbe arhieresti, sfințiri de biserică închinăte binecredinciosului

voievod, simpozioane, conferințe și multe altele.

În urmă cu 100 de ani, deci în 1904 eând se împlineau 400 de ani de la prîstăvirea lui Ștefan cel Mare, au fost organizate și atunci o serie de evenimente comemorative.

Ne vom opri în cele ce

(Continuare în pag. a 4-a)
† VISARION RĂȘINĂREANU
Episcop-vicar
Sibiu

În iunie 1992, cînd Sfîntul Sinod a hotărât ca domnitorul Moldovei Ștefan cel Mare să fie cinstit de preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, în fiecare an în ziua de 2 iulie, mulți s-au întreat de ce Biserica a trecut în rândul sfinților pe marele domnitor care a fost, înainte de toate, un strălucit conducător de oști, un iscusit diplomat și organizator al vieții interne a țării sale, un neînfricat apărător al hotarelor ei în fața amenințării Semilunii, dar și a statelor „creștine” învecinate cu Moldova. Se invocau atunci cuvintele cronicarului Grigore Ureche care scria în *Letopisețul* său că Ștefan Vodă era «de grabă vîrsătoriu de sînge nevinovat», dar și faptul că a avut trei soții, precum și un fiu, Petru Rareș, din afara căsătoriei.

Dar cu toate că numele marelui Ștefan rămîne înscris pentru todeauna în istoria politică a Moldovei, cu toate că el va fi socotit mereu drept cel mai viteaz conducător de oști și cel care a purtat cele mai multe războaie de apărare a țării din tot trecutul nostru, totuși, el merită cu prisosință să fie cinstit și de fiii Bisericii ca „binecredinciosul domn Ștefan cel Mare și Sfânt”.

Acum, la împlinirea a 500 de ani de la mutarea sa la Domnul, în ziua de 2 iulie 2004, este bine să arătăm din nou care au fost „argumentele” pentru „canonizarea” acestui domnitor, căruia, potrivit aceluiași Grigore Ureche, „după moartea lui, până astăzi îi zicu sveti Ștefan Vodă, nu pentru sufletu, ce iese în mina lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejești, carile niminea din domni, nici mai înainte, nici după acéia (nu) l-au ajunsu”.

Iată care sunt aceste argumente: 1. În primele veacuri creștine, Biserica a trecut în rândul sfinților pe aceia care au suferit moarte martirică pentru Hristos în timpul persecuțiilor, pe marii dascăli ai

Bisericii care au contribuit la definirea corectă a învățurii creștine, sau pe anumiți cuvioși călugări și cuvioase maici care au trăit departe de lume, în pustii și în peșteri, rugându-se pentru lume. Dar, pe lângă ei, a fost trecut în calendarul sfințeniei creștine și împăratul Constantin cel Mare (306—337), care, ca orice împărat roman, „a vîrsat și sînge nevinovat” și s-a botezat numai pe patul de moarte. Și totuși, Biserica l-a trecut între sfinți, alături de mama sa Elena, care era o femeie credincioasă —, pentru că el a dat cunoscutul Edict de la Mediolanum (Milano) din anul 313, prin care se decreta libertatea de conștiință pentru toți locuitorii Imperiului roman, deci și pentru creștini; în felul acesta, au încetat persecuțiile, iar Biserica s-a putut organiza în mod legal și cu sprijinul autorităților de stat. Tot împăratul Constantin a oferit creștinilor un număr însemnat de clădiri publice spre a fi transformate în lăcașuri de cult creștine, a decretat duminica drept zi de odihnă în întreg Imperiul roman, a convocat primul Sinod ecumenic de la Niceea din anul 325, care a restabilit unitatea credinței ortodoxe, a construit biserica Sfîntului Mormânt din Ierusalim — după ce, datorită mamei sale Elena, — s-a descoperit crucea pe care a fost răstignit Mântuitorul, a sprijinit material construirea a numeroase biserici în noua capitală a Imperiului, în Constantinopol. Deci, Biserica a trecut între sfinți pe împăratul Constantin cel rămas nebotezat, adică „păgân” până pe patul de moarte, fiind seamă de măsurile pe care le-a luat, ca împărat, în favoarea Bisericii, și datorită căroră ea, Biserica, a cunoscut o dezvoltare remarcabilă în secolele următoare. Menționăm că și unul dintre urmașii lui Constantin cel Mare la conducerea Imperiului roman de Răsărit

(Continuare în pag. a 5-a)

Pr. Prof. MIRCEA PĂCURARIU

Comunicat de presă

Sesiune solemnă a Sfîntului Sinod și Adunării Naționale Bisericești consacrată comemorării a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfîntului Voievod Ștefan cel Mare

— 16 iunie 2004 —

Miercuri, 16 iunie a.c., la Palatul Patriarhiei, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, s-a desfășurat sesiunea solemnă a Sfîntului Sinod și Adunării Naționale Bisericești ale Bisericii Ortodoxe Române consacrată comemorării a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfîntului Voievod Ștefan cel Mare (2 iulie 1504).

La eveniment, organizat în cadrul „Anului omagial Ștefan cel Mare și Sfânt — 2004”, au participat: D-l Ion Iliescu, Președintele României, D-l Valer Dorneanu, Președintele Camerei Deputaților, D-l Răzvan Theodorescu, Ministrul Culturii și Cultelor, I.P.S. Mitropolit Ioan Robu, Arhiepiscop și Mitropolit romano-catolic de București, I.P.S. Lucian Mureșan, Arhiepiscop și Mitropolit greco-catolic de Alba Iulia și Făgăraș, I.P.S. Arhiepiscop Dirayr Mardichian, al eparhiei armene din București, Gen. Dr. Mihail Popescu, Șeful Statului Major General al Armatei Române, reprezentanți ai Academiei Române, alte personalități ale vieții publice românești, membri ai Corpului Diplomatic etc.

Sesiunea a debutat cu lansarea emisiunii filatelice „Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt. 1504—2004”, editată de Romfilatelia, și a medaliei jubiliare emisă de Patriarhia Română cu ocazia acestui eveniment.

În mesajul de deschidere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a evidențiat temeiurile care au stat la baza hotărării din 20 iunie 1992 a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a trece în rândul sfinților pe Sfîntul Voievod Ștefan cel Mare: „Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe

(Continuare în pag. a 2-a)

BIROUL DE PRESĂ ȘI COMUNICAȚII
AL PATRIARHIEI ROMÂNE

Tragedia dezbinării și speranța împăcării

Considerații asupra schismei de la 1054

La 7 decembrie 1965, în cadrul sesiunii festive a Conciliului II Vatican (1962—1965) în catedrala „Sfântul Petru” din Roma și a unei ceremonii religioase oficiată în catedrala „Sfântul Gheorghe” din Fanar/Istanbul, a fost citită concomitent „Declarația comună” semnată de papa Paul al VI-lea al Romei și de patriarhul ecumenic Athenagoras I al Constantinopolului, prin care se arăta că cele două Biserici prin înțelegerea reciprocă la 16/24 iulie 1054. Se sublinia în acest document că ambele Biserici sunt conștiente că „*acest act de dreptate și iertare reciprocă nu este suficient să pună capăt diferențelor vechi și noi, care există între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă și care vor fi depășite prin lucrarea Sfântului Duh, grație curățirii inimilor, regretului neadeptăților istorice, precum și printr-o voință activă de a ajunge la o înțelegere și la o mărturisire comună a credinței și a cerințelor ei*”.

Prin decretul papal, „Ambulate in dilectione” și tomusul patriarhal „Tomos Agapis” rostite după citirea declarației comune în ambele catedrale, se anulau anatemele aruncate în anul 1054 de cardinalul Humbert, legatul papei Leon al IX-lea asupra patriarhului Mihail Cerularie al Constantinopolului, a arhiepiscopului Leon de Ohrida, a starețului Nichita Pectoratul și a tuturor celor care s-au asociat cu ei iar din partea patriarhului ecumenic și a sinodului patriarhal asupra cardinalului Humbert și însoțitorilor lui (Friedrich de Lotharingia, cancelarul Bisericii Romane, viitorul papă Ștefan al IX-lea și arhiepiscopul Petru de Amalfi).

Tot acum se declara că „*sunt regretate cuvintele jignitoare, acuzele lipsite de fundament real și faptele condamnable care au însoțit sau au contribuit fie dintr-o parte, fie din alta la tristele evenimente ale acelei perioade; sunt șterse din memoria și din mijlocul Bisericii și sunt date uitării excomunicările care au urmat și amintirea lor ce stă până astăzi în calea apropierii și iubirii; sunt regretate acele evenimente provocatoare de discordie, care au precedat și care au fost sub influența diferiților factori printre care și lipsa încrederii reciproce ce au dus în final la ruperea comuniunii bisericesti*”.

Această declarație făcea desigur referire la situația conflictuală în care se găseau cele două Biserici în secolele IX—XI și la urmările regretabile ale proclamării schismei în anul 1054. Dintr-o analiză asupra cauzelor care au dus la declanșarea schismei se evidențiază sub aspect doctrinar adaosul „Filioque” iar sub aspect canonic administrativ pretenția papei la primat juridic în întreaga Biserică. Adaosul „Filioque” (adică mărturisirea credinței în Sfântul Duh care „*purcede de la Tatăl și de la Fiul*”) introdus inițial de apuseni în Simbolul de credință niceoconstantinopolitan (Cezul) pentru a-i combate pe arieni, care negau dumnezeirea Mântuitorului Iisus Hristos, a devenit adevăr de credință pe care nu numai că l-au generalizat în Biserica apuseană (Aachen-809 și Roma-1014) ci au încercat să-l impună și în Biserica răsăriteană. Ortodocșii însă l-au respins întrucât au considerat acest adaos eroare doctrinară. În plus ei cereau ca simbolul de credință să fie păstrat și mărturisit în forma

autentică stabilită la Sinoadele I (Niceea - 325) și II (Constantinopol - 381) ecumenice, așa cum prevedea de fapt și canonul 7 al Sinodului al III-lea ecumenic de la Efes (431). Astfel s-a ajuns la îndelungate și frecvente discuții între răsăriteni și apuseni, lipsa unei înțelegeri pe această temă ducând la declararea acestui adaos ca important cap de acuzare.

Precizând în declarație că sunt regretate „acuzele lipsite de fundament real” observăm că se avea în vedere și acest adaos introdus de apuseni dar mai ales lipsa de onestitate teologică a cardinalului Humbert care îi învinuia pe răsăriteni că au scos din Simbolul de credință adaosul „Filioque”. De asemenea ortodocșii erau acuzați că acceptă căsătoria preoților și diaconilor, uitând însă că acest lucru a fost confirmat la Sinodul I ecumenic, că în Biserica primară au fost și episcopi căsătoriți atât în Răsărit cât și în Apus

și că abia la Sinodul Quinisext (691—692) s-a hotărât ca episcopii să fie aleși din rândul călugărilor, în timp ce generalizarea celibatului preoțesc s-a impus în Apus prin reforma cluniană din secolul al XI-lea.

În ceea ce privește primatul papal, Biserica răsăriteană a acordat permanent un primat de onoare episcopului Romei, recunoscându-l ca „*primus inter pares*” (primul între egali), patriarhul de Constantinopol urmând imediat după el, ca egal cu el. Această recunoaștere nu a fost însă socotită ca suficientă ci, s-a cerut recunoașterea unui primat juridic pornind de la tradiția unui pontificat petrin la Roma. Socotind că numai Sfântul Petru a fost apostolul prin excelență al Domnului și numai el a primit adevărul revelat în depli-

(Continuare în pag. a 8-a)

Pr. Prof. NICOLAE CHIFĂR

La Putna, în Țara de Sus a Moldovei

(Urmare din pag 1)

în stilul bisericii, al chiliilor, al turnului de pază, al fortificațiilor și al palatului domnesc din partea de miazăzi, unde este astăzi trapeza.

Ion Neculce, în ale sale *O samă de cuvinte*, descrie astfel înfățișarea inițială a Putnei: „*tot cu aur poleită, zugrăvălă, mai mult decât zugrăvălă, și pre dinlăuntru și pre denafară*”, predominând în culoarea frescelor albastrul azuriu, păstrat până azi în fragmentele scoase la iveală de săpăturile arheologice.

Voievodul moldovean s-a gândit să facă din mănăstirea Putna și un loc de apărare pentru vremuri de restriște.

Putna a fost însă menită să fie necropolă domnească, Panteon național. Ea adăpostește, în pronaos, mormintele: Bogdan Voievod (1517), fiul și succesorul lui Ștefan, Maria (1518), una din fiicele lui Ștefan, și Ștefăniță Vodă (1527); în naos: Maria — Voichița (fără an), a treia soție a lui Ștefan, fiica lui Radu cel Frumos din Țara Românească, Maria de Mangop (1476), a doua soție a lui Ștefan, Bogdan (1479) și Petru (1480), fiii lui Ștefan.

În naos este însuși mormântul lui Ștefan, sub baldachin de marmură albă, în care a fost pogorât la 2 iulie 1504, cu multă jale și plângere, după cum povestea Grigore Ureche, dar nici ziua, nici anul nu sunt săpate pe lespede de Carara pe care Ștefan și-o pregătise încă din timpul vieții și lăsase loc liber pentru cioplirea zilei și anului morții. Bogdan Voievod, fiul și urmașul său „*ă lăsat locul neatins*”.

Mormintele de la Putna, ne spune un călător austriac, Hacquet, care vizita Moldova în ultimele decenii ale secolului XVIII, erau toate acoperite cu mătase roșie brodată cu aur.

La Putna este înmormântat, în afară de Teoctist, mitropolitul său (1477), și Iacob Putneanul (1788), fost episcop de Rădăuți (1745—1750) și mitropolit al Moldovei (1750—

1760), retras la metanie (1760) ca stareț, restaurator al mănăstirii după un cutremur și mare citor de cultură românească. Autor al unui *Abecedar*, tipărit în 1755 și al multor altor cărți, el a luptat împotriva grecizării Bisericii din Moldova și împotriva „*dajdiilor*” impuse de fanarioți, înscriindu-se astfel pentru totdeauna în Pomelnicul Renașterii de a Putna. Renașterea aceasta cunoaște multe și felurite monumente de cultură românească datorate epocii lui Ștefan cel Mare.

Ierodiaconul Nicodim transcria la Putna *Tetraevanghelul pentru mănăstirea Humorului* și picta în el chipul lui Ștefan (1473) — am avut cinstea în anii '50 să regăsim acest *Tetraevanghel* în condiții jalnice la Dragomirna și să-i asigur viața, în continuare, descriindu-l amănunțit într-un inventar care, sper, se mai găsește încă în original în această mănăstire; tot aici la Putna mulți alții copiau, scriau, caligrafiau, decorau cărți de cult, de spiritualitate și de muzică; alții pregăteau preoți, așa încât putem vorbi de o școală de la Putna, fără nici o rezervă.

În afară de aceasta, broderiile de la Putna, epitafurile, obiectele de metal, ne pot îndreptăți să identificăm aici „*cea mai înfloritoare Academie de Arte Frumoase din trecutul românesc*”. Odată cu starețul Ioasaf, chemat de Ștefan la Putna, de la Neamț, vor fi venit, desigur, și mulți ucenici ai vestitului Gavriil Uric, miniaturist și copist, primul mare pictor român cunoscut, a cărui operă face azi gloria Oxfordului.

Aceasta e Putna. Aceasta e gloria ei nemuritoare. Ștefan, după moartea primei soții, căsătorit cu Maria de Mangop, înrudită și cu Paleologii și cu Comnenii, strămuta Bizanțul în Moldova nu numai prin căsătoria cu văstarul bizantin, dar și prin Putna lui pe care o umplea de frumusețe, o făcea vad pentru adunarea minții — Putna însemna cale, drum, — și pe care o menea istoriei și culturii.

Putna vine spre noi ca un mesaj fundamental, exemplu, chemare și îndemn din partea celui ce n-a obosit niciodată iubindu-și și apărându-și Țara.

Comunicat de presă

În zilele de 15—17 iunie 2004, la Reședința patriarhală, sub președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, s-au desfășurat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Actuala reuniune a Sfântului Sinod s-a desfășurat, sub semnul comemorării a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. Toți membrii Sfântului Sinod au fost invitați să participe la momentul solemn al comemorării marelui domnitor român, simbol al demnității și unității noastre naționale, care are loc în ziua de 2 iulie a.c. la mănăstirea Putna, lângă mormântul Binecredinciosului Voievod, apărător al creștinătății.

Pe ordinea de zi s-au aflat teme referitoare la slujirea pastoral-misionară, viața monahală și misiunea socială a Bisericii, viața liturgică din parohii, învățământul teologic și religios, diferite aspecte din activitatea comunităților ortodoxe românești de peste hotare, participări ale unor membri ai Sfântului Sinod și ale altor ortodocși români la întâlniri internaționale ortodoxe și ecumenice etc.

Dintre hotărârile luate menționăm:

— înființarea Episcopiei de Tulcea cu reședința în municipiul Tulcea în cadrul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei;

— Sfântul Sinod a aprobat documentul final redactat de comisia ortodoxă națională de bioetică cu privire la transplantul de organe ca poziție oficială a Bisericii Ortodoxe Române;

— în legătură cu stadiul Dialogului dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Catolică Orientală de rit bizantin (Greco-Catolică), Sfântul Sinod — luând act de faptul că partea Greco-Catolică prin scrisoarea 518/2004 nu a dat un răspuns limpede la cererea părții ortodoxe din 26 februarie a.c. de a alege între dialog și apelarea justiției — a aprobat propunerea ca următoarea întâlnire din cadrul Dialogului să aibă loc după ce partea greco-catolică va da un răspuns clar la această problemă;

— definirea, prevenirea și sancționarea simoniei ca act de corupție prin mituire în toate instituțiile bisericesti;

— reactivarea cântării omofone a sfintei Liturghii pe întreg cuprinsul Patriarhiei Române pentru intensificarea participării tuturor credincioșilor la viața liturgică și pentru întărirea unității bisericesti;

— elaborarea unei strategii unitare privind planurile de învățământ din facultățile de teologie ortodoxă.

BIROUL DE PRESĂ ȘI COMUNICAȚII
AL PATRIARHIEI ROMÂNE

COMUNICAT DE PRESĂ

(Urmare din pag. 1)

Române, răspunzând așteptărilor și cererilor stăruitoare ale credincioșilor din țară și de peste hotare, a hotărât ca Sfântul Voievod Ștefan cel Mare să nu rămână numai în rândul străluciților viteji ai neamului și strategii ai lumii, ci și în ceata sfinților, a eroilor credinței creștine. (...) Deschid această sesiune cu speranța că Sfântul Voievod Ștefan cel Mare va rămâne peste veacuri pentru noi toți un exemplu pilduitor al vieții noastre și al drumului pe care îl urmăm în această lume. Împreună cu celelalte popoare, să încercăm ca pe lângă preocuparea pentru progres și prosperitate să redescoperim valorile Evangheliei Mântuitorului nostru Iisus Hristos, urmând pilda eroilor și sfin ilor neamului nostru...”

În alocuțiunea sa, Președintele României, D-l Ion Iliescu a apreciat semnificația acestei sesiuni solemne, subliniind următoarele: „(...) Comemorarea lui Ștefan cel Mare ne obligă să privim cu toții în zarea acestor cinci veacuri, și să luăm act de câtă strădanie, de câtă jertfă, de cât devotament și de câtă iubire de acest popor au putut da dovadă înaintașii, pentru ca această națiune să rămână în ființă, să biruie încercările și să înainteze peste toate piedicile și greutățile. (...) Însăși ceremonia de astăzi întărește aceste cuvinte. (...) De aceea evenimentul ce ne reunește pe toți, astăzi, în incinta Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române dobandește o semnificație aparte, și ne revelează condiția istorică a României de acum, ieșită din ceea ce Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I califica drept o minune dumnezeiască, adică Revoluția din Decembrie 1989. Îmi îngădui să spun, aici, că în contextul schimbărilor profunde generate de Revoluția din Decembrie, se înscrie și regăsirea de către Biserica Ortodoxă Română a locului ce îl ocupă în suflul covârșitoarei majorități a românilor”.

Personalitatea Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt a fost evocată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și D-l Academician Virgil Cândea.

În conferința cu titlul, „Luptător jertfelnic și ctitor darnic. Lucrarea harului în viața Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt”, I.P.S. Daniel al Moldovei și Bucovinei a caracterizat personalitatea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare în felul următor: „(...) Anul omagial Ștefan cel Mare și Sfânt, prilejuit de împlinirea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice și a 12 ani de la canonizarea de că-

tre Biserica Ortodoxă Română a celui mai strălucit și popular dintre voievozii și domnitorii poporului român este nu numai un popas de reculegere și de recunoștință, ci și un imbold de înnoire spirituală și de lucrare misionară creștină, atât pentru clerici, cât și pentru mireni. Întrucât Ștefan cel Mare și Sfânt prin credința și vitejia, prin inteligența și dărnicia sa, rămâne — așa după cum spunea Nicolae Iorga — *cea mai curată icoană a suflului poporului român* —, cinstirea sau omagierea lui este deodată un act de cult și de cultură, de dreptate și de demnitate pentru conștiința românilor de pretutindenți și pentru credința creștină vie. (...) În percepția poporului și a cronicarilor români și străini, multele biruințe ale lui Ștefan cel Mare și Sfânt (din 36 de războaie a pierdut doar 2), nu se explică în exclusivitate prin inteligența și talentul militar al domnitorului, ci mai ales prin ajutorul lui Dumnezeu...”

La rândul său, în conferința intitulată „Ștefan cel Mare și Sfânt și creștinătatea”, D-l Academician Virgil Cândea a precizat că „Ștefan cel Mare întrucapează idealul suveranului creștin prin gândirea, virtuțile și acțiunile lui. (...) Într-o vreme în care Machiavelli, contemporanul mai tânăr al lui Ștefan, propunea în *Principiele* o filozofie politică nouă, recomandând conducătorului să fie „*vulpe și leu*”, șiret și crud, călcător de jurăminte și prefăcut, potrivit intereselor statului, suveranii cu atitudinea riguros creștină în gândirea și acțiunile lor, precum Ștefan cel Mare, deveniseră rari în Europa. (...) Personalitatea și opera Sfântului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt pe care îl comemorăm acum, la cinci secole după trecerea sa în veșnicie, sunt pilde ale unei alte Europe care se numea *Republica Christiana* și a unui alt fel de europeni care își spuneau *creștini*. (...) Apărător al acestei Europe creștine a fost Sfântul nostru Voievod și cu această viziune sunt de acord atât oamenii Bisericii, cât și slujitorii științelor istorice”.

Au mai rostit scurte alocuțiuni de evocare a personalității Sfântului Voievod Ștefan cel Mare D-l Valer Dorneanu, Președintele Camerei Deputaților și D-l Academician Răzvan Theodorescu, Ministrul Culturii și Cultelor.

În încheierea sesiunii, participanții au semnat în „Cronica de aur” a Patriarhiei Române o *Insemnare* prin care se consemnează momentul solemn și semnificațiile comemorării a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Binecredinciosului Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt.

Un manuscris inedit al mitropolitului Teoctist din vremea lui Ștefan cel Mare

— descoperit în Șcheii Brașovului —

Cu câțiva ani în urmă anunțam în presă descoperirea în arhiva istorică a Muzeului Bis. Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului a primului manual de filozofie, copiat aici în veacul al XVI-lea de dascălul școlii de aici, Barbu Hoban¹. Textul grecesc și slavon al dascălului Hoban, cuprindea între altele, opera monahului insihast din veacul al VIII-lea, Petru Damaschin, fragmente din valorosul comentariu al lui Simion Metafrastul regăsite în „Invățăturile” lui Neagoe Basarab, fragmente din Simion Noul Teolog, Grigore de Nissa, Ioan Damaschin, Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, citate din cugetările a 42 de filozofi ai antichității latine și grecești, corespondența Sfântului Nicodim de la Tismana cu patriarhii Chiprian al Rusiei și Teofilact al Bulgariei, precum și o scrisoare a unui monah roman necunoscut, Pavel, adresată lui Nicodim de la Tismana, dar și texte din alți sfinți părinți (material care nu face obiectul studiului de față).

Colegat cu manuscrisul dascălului Hoban, ca o completare a acestuia, găsim un manuscris slavon, conținând 274 pagini, scris în grafie specifică veacului al XV-lea, cu filigranul hârtiei (misterful) pentru aceeași perioadă, cu scriere semiuncială (cu puține elemente de cursivă), purtând în final însemnarea autografă a ieromonahului Teoctist, unul din viitorii mitropoliți ai Moldovei din timpul lui Ștefan cel Mare.

Aflăm în conținutul manuscrisului, bine ordonat de altfel, întocmai ca într-un text didactic, următoarele capitole: „Despre viață, tălcuirea părintelui nostru Ioan, egumenul de la Sfântul Munte Sinai, cel numit Scolasticul”² (filele 179—233), evident tot textul din Scara Sfântului Ioan Scărarul; „Despre tristețe. Cuvântul 13 al lui Grigore Sinaitul (filele 233—239); „Înțeleptul Vasile către un oarecare Ștefan, despre cele trei ceasuri” (filele 239 v — 248); „Tălcuire altuia despre aceeași trecere” (filele 248 v. — 251); „Al aceluiași, cuvânt către păstor” (filele 251 v. — 252); „Invățătura Sfântului Efrem Sirul” (filele 252 v. — 258). Textul se încheie cu „Treptele despre renunțare la lume”, evident tot din Scara lui Ioan Scărarul începând cu treapta întâia, apoi 1—5, 8—10, 12, 14—15, 22, 25 și 28 (filele 258—307).

Ca o completare ulterioară, după textul autograf, ieromonahul Teoctist adaugă alte texte didactice cu titlul scris tot cu cerneală roșie: „Să vă feriți de avariție” (filele 307—308); „Poveste folositoare a părintelui nostru Pior” (filele 308—312).

Pe filele rămase libere ale manuscrisului, Barbu Hoban, după ce realizase colegatul, adaugă tot în limba slavă o „Spunere pe scurt despre nașterea Preasfintei și Născătoarei de Dumnezeu”, precum și un text grecesc cu grafie chirilică (deci un joc didactic), care vine tocmai în completarea textelor din manuscrisul ierarhului moldovean³.

Textul autograf, care trebuia să încheie manuscrisul copiat, tot în limbă slavă, în aceeași grafie (fila 307), ne oferă date extrem de importante privind paternitatea și semnificația manuscrisului, precizând: „Eu Teoctist ieromonah am făcut această Leasviță⁴ cu tălcuire și dacă o voi da eu undeva, fie înainte de moartea mea, fie după moartea mea, să-mi fie mie de pomenire și fraților spre mântuire și folosință la mănăstire sau la sihăstrie să fie alcătuirea (Leasviței făcute de mine) întocmai și să nu îndrăznescă nimeni s-o ia de acolo, unde se află dată de mine, iar cine va voi să o ia, acela să nu fie iertat de Dumnezeu și de toți sfinții și de mine păcătosul și să fie nedezlegat. Amin”.

Însemnarea autografă, prin conținutul său, ne pune în situația de a nu ne putea pronunța despre care dintre cei doi ieromonahi cu același nume (Teoctist), din timpul lui Ștefan cel Mare, este vorba. Documentele timpului ne oferă informații despre cei doi slujitori ai altarului monahal contemporani cu domnia lui Ștefan cel Mare, ambii fiind în relație directă cu marele voievod. Este vorba de Teoctist I, care încă din timpul lui Alexandru cel Mare (1452—1454) a fost binecuvântat ca Mitropolit al Moldovei de patriarhul sârb Nicodim de la Ipek (nu putea fi așezat de patriarhul Constantinopolului, căci tocmai în 1453 acesta cădea sub turci). Pe câmpul de la Direptate Teoctist a uns cu mir sfințit pe noul domn „cu cea mai mare bucurie”, fiind unul din cei care l-au sprijinit pe Ștefan încă în condițiile în care lupta împotriva lui Petru Aron, fiind înțeles pentru aceasta cu o seamă dintre boierii Moldovei, înainte ca Ștefan să ajungă domn⁵. Răsfățat

apoi de marele voievod prin numeroase dării, (cu care se pare că era înrudit, făcând parte din neamul Mușatinilor), avea să fie înmormântat tocmai la Mănăstirea Putna în 18 noiembrie 1477, unde ulterior sunt înmormântați Ștefan și ai săi.

Manuscrisul putea data din perioada în care Teoctist era egumen la Neamț, motiv pentru care semnează ca ieromonah.

Cel de al doilea presupus autor, Teoctist II, a fost și el egumen, dar la Neamț, episcop de Roman la 1500 și din aprilie 1508 mitropolit al Moldovei până la moarte (15 iunie 1528, fiind înmormântat la Neamț). În timpul egumeniei sale de la Neamț, s-a ridicat și s-a sfințit Biserica Înălțării Domnului de la Neamț de către marele Voievod Ștefan (1497). Din inițiativa sa s-a copiat un Tipic și o Psaltire, dăruite apoi mănăstirii Neamț. Cronicarul moldovean Macarie (secolul al XVI-lea) amintește că Teoctist al II-lea, înainte de a ajunge mitropolit al Moldovei, pe vremea când era ieromonah și stareț la mănăstirea Neamț, desfășurase activitate de „nastavnc” și de dascăl, fiind un om foarte învățat, citind cărțile „din doască în doască”, fiind cunoscut pentru activitatea sa de copist de manuscrise⁶.

Chiar dacă în stadiul actual de cercetare, încă nu ne putem pronunța care dintre cei doi ierarhi ai lui Ștefan cel Mare au realizat manuscrisul, cert este că și unul și altul s-au aflat în relația directă cu marele voievod al Moldovei și cu școlile de copisti de la Putna și Neamț, iar manuscrisul aflat în arhiva din Șcheii Brașovului este încă una din dovezile care confirmă legăturile pe care Brașovul și în speță Biserica Sf. Nicolae le avea cu Moldova lui Ștefan cel Mare.

Pr. prof. dr. VASILE OLTEAN

1. Vasile Oltean, „Un străvechi manual de filozofie din arhiva istorică a Muzeului Bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului”, în „Mitropolia Ardealului”, an XXVII (1983), nr. 5—6, p. 379—385.

2. Ioan Scărarul (Sinaitul, Scolasticul) este unul dintre scriitorii contemplativi ai veacului al VI-lea, care împletește asceza cu mistica și înalta cugetare teologică, trăind cca. 40 de ani în rugăciune, meditație și studiu, ducând o viață de anahoret într-o peșteră din Muntele Sinai. Cartea sa, o veritabilă carte ascetică, care i-a conferit atributul de Scărarul, s-a numit Scara, sugerând prin cele 30 de capitole (cuvântări), cele 30 de trepte ale urcușului spre înălțimile desăvârșirii, corespunzând cu cei 30 de ani ai vieții Mântuitorului, folosind din plin propria experiență. Avea să devină una din cele mai populare cărți în evlavia mănăstirească a ortodoxiei.

3. Redăm această impresionantă meditație (poate predică) catehetică de interpretare a Crezului prin traducere liberă a textului din limba greacă, după ce inițial am procedat la transpunerea textului din grafie chirilică în grafie greacă: „Ioan zice că tot ce se arată despre Tatăl nostru sunt adevărate. Pentru noi, oamenii și pentru a noastră mântuire a coborât din cer și din Duh Sfânt și din Maria Fecioara și s-a făcut om și s-a răstignit pe cruce pentru noi în timpul lui Pilat din Pont și a suferit și a fost îngropat și a înviat al treia zi după Scripturi și s-a suit la cer și s-a așezat de-a dreapta Tatălui și din nou a venit din nou cu toate că a fost mort, în glorie a venit din Impărăția Cerului. Nu e sfârșitul pentru Hristos prin moarte și în Duhul Sfânt al lui Dumnezeu, care provine din Tatăl, el există veșnic. Tatălul și Fiulul ne închinăm și slăvim și pentru ceea ce ne-a spus și ne-a luminat într-o sfântă credință adevărată și apostolică Bisericii. Eu zic că trebuie să ne botezăm ca să ne fie iertate păcatele. Cred în reînvierea morților și în viața de veci. Amin. Cele văzute și cele nevăzute sunt întru Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care este unul născut din Tatăl pentru totdeauna. Lumina din lumină, cine de taină, astăzi Domnului să ne împărtășim ca să primim această sfântă taină și să iertăm pe toți dușmanii, căci numai așa vom câștiga. Ne-a dat Dumnezeu și Tatăl, dar Iuda a alunecat spre păcat, a iubit păcatul și a trădat Impărăția. Și tu de asemenea să te bucuri de toată bucuria îngerească în această viață omenească. Sănătos omul să creadă în Biserica, unde se dau cuvântare curată, mândră de la Dumnezeu. S-a contopit trup și suflet... și întotdeauna există Dumnezeu și Mamă care a născut pe Fiul lui Dumnezeu. De asemenea ce s-a născut din pântecul Ei din nou s-a ridicat la cer și în schimb tot ce s-a făcut a dat bucurie”.

4. Scara lui Ioan egumenul de la Sfântul Munte Athos.

5. N. Iorga, „Istoria Românilor”, vol. IV, „Cavalerii”, București, 1937, p. 125.

6. Ștefan Bărsănescu, „Pagini nescrise din istoria culturii românești, sec. X—XV”, Editura Academiei, București, 1971, p. 129—30.

Stema personală a lui Io Ștefan Voievod

Ne propunem, în rândurile ce urmează, să abordăm stema personală a lui Ștefan cel Mare, diferită de cunoscuta stemă „de stat” a Moldovei Evului Mediu, stemă a cărei mobilă heraldică principală în scut era capul de bour. Când vorbim despre stema lui Ștefan, trebuie să avem în vedere dinastia Mușatinilor, căreia marele voievod și domn i-a aparținut.

Dacă, după cum am spus, binecunoscutul cap de bour constituie elementul principal al herbului Moldovei, ca stat feudal, stema dinastică mușatină cuprinde un set diferit de mobile heraldice. Pieseile sau mobilele respective au fost, inițial, plasate pe un scut despicat, adică despărțit de printr-o linie (trăsătură) verticală în două părți egale. Ulterior, într-o fază de maturizare heraldică și implicit dinastică, scutul a fost scartelat — cu alte cuvinte, împărțit în patru, în formă de cruce — și încărcat cu elemente distinctive, având, fiecare, conotații multiple (religioase, istorice, familiare ori familial-dinastice, simbolice etc.). Astfel, în primul cartier a fost plasată crucea; crucea simplă, la început, atestată pe emisiunile monetare ale lui Alexandru cel Bun, în timp ce crucea dublă apare în timpul domniei lui Ștefan al II-lea. În spațiul cronologic al interesului nostru imediat, cu alte cuvinte, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, o întâlnim sub mai multe variante.

Scutul scartelat cuprinde, în cartierul 2, fascii — benzi orizontale —, ele apărând în primele emisiuni monetare ale lui Petru I al Moldovei (după 1377), în care câmpul din dreapta a scutului despicat apare fasciat de șase piese. În cartierul 3 al scutului în discuție sunt plasate rozele. Roza sau trandafirul, ca mobilă heraldică, apare în emisiunile monetare ale lui Petru I, atât în stema dinastică, cât și în cea statală. Anterior domniei lui Ștefan cel Mare, întâlnim numai o roză — un trandafir — și ace(a)sta numai ca un simplu element de anexă a capului de bour din stema Moldovei. Trandafirul este apoi întâlnit, tot ca element heraldic auxi-

liar, în unele din emisiunile monetare ale lui Alexandru cel Bun ca, în final, în timpul lui Ștefan cel Mare, să intre în categoria mobilelor din stema dinastică.

Florile de crin — din cartierul 4 — au apărut ca o posibilă concesie angevină fiind inițial plasate în câmpul al doilea al scutului dinastic de pe reversul primelor monede ale lui Petru I. La început numărul lor era de șapte — aranjate 2, 2, 2, 1 — iar ulterior, în cazul emisiunilor mai târzii ale aceluiași voievod, să fie numai două, așezate în țeară, adică una sus și una jos, în prelungire.

Este îndeobște cunoscut faptul că rădăcinile istorice ale crinilor heraldici sunt de căutat / și de găsit / în Franța medievală, iar cele religioase în Vechiul Testament. Anterior apariției stemei heraldice franceze propriu-zise — flori de crini pe câmp de aur — elementele acesteia sunt de găsit în sfera sigilografiei monarhice, cu siguranță în timpul domniei regelui Ludovic al VIII-lea (1223—1226), dar și cu indicii documentare despre existența unor astfel de elemente (proto)heraldice pe banerul (steagul) lui Filip al II-lea August (1180—1223). Prin jocuri politice la scară europeană și prin irudiri dinastice, crinii din stema familiei regale a Franței au ajuns, mai întâi, în stema familiei domnitoare din Italia de sud, mai precis a unei ramuri cadete a familiei d'Anjou din regatul de Neapole, iar mai apoi în stemele — și, prin acestea, în heraldica — unor regate feudale central-europene, care au avut, la un moment dat, dinști din amintita familie angevină. Mai precis, Carol Robert a adus crinii heraldici în Ungaria, în timp ce fiul său, Ludovic cel Mare, i-a menținut în Ungaria, i-a introdus în Polonia și i-a concedat în Moldova.

Evul Mediu a considerat albastrul, sub raport cromatologic, și crinii, sub raport sim-

(Continuare în pag a 6-a)

Dr. CONSTANTIN ITTU
cercetător

CULTUL LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT

— ÎNAINTE ȘI DUPĂ CANONIZARE —

— 500 de ani de la moarte —

Vrednic de toată lauda este înaintea lui Dumnezeu și de mare folos duhovnicesc pentru credincioși, să cinstim cu toată cuviința pe Sfinții plămădiți de evlavia neamului nostru românesc. (II Macabei XII, 43). Cinstirea și pomenirea acestora, prin Sfintele Slujbe și cântări bisericești, fiind un act de laudă adusă lui Dumnezeu, care este: „Minunat întru Sfinții Săi” (Ps. 67, v. 36).

Dacă cu dreptate este să se dea „cinstire Sfinților” pe pământ, (Fapt. Ap. XVI, 29), cu atât mai mult li se cuvine aceasta, după ce prin moarte, s-au sălășluit în preajma și lumina lui Dumnezeu. Noi îi cinstim pe Sfinți, pentru că ei sunt „prietenii lui Dumnezeu” (Ioan XV, 14). Sfinții se roagă lui Dumnezeu pentru noi (Ieșire XXXII, 31—32) și dug rugăciunile noastre înaintea lui Dumnezeu (Apoc. V, 8—14).

În acest sobor de Sfinți, pe care i-a dat poporul român, sunt creștini de toate vârstele și din toate păturile sociale, de la tânărul din bordeiul de pe marginea pădurii, până la mai-marii lui. Jubileul „500 de ani de la strămutarea la veșnicile locașuri”, a Ctitorului Mănăstirii Putna, ne-a determinat să arătăm ceva, ca o „picătură de apă într-un ocean”, din evlavia și cinstirea, pe care o aduc credincioșii români, Marelui Voievod pentru virtuțile creștine, cu care era împodobit și de adâncul smereniei, în mărețele sale înfăptuiri, căci „dacă noi vom tăcea, pietrele vor striga” (Luca XIX, 40).

Credința și evlavia le-a moștenit de la mama sa Doamna Oltea, cum sună dictonul vechi: „bune mame au creștinii”. Le-a practicat cu toată ființa sa, ascultând de Sfântul Daniil Sihuștrul, „sfetnicul său de taină și chiar de război” (Dr. Antonie Plămădeală) și de preutul de familie Arhimandritul Amfilofie Șendrea (M. Sadoveanu), iar dragostea de glia străbună, de la tatăl său Bogdan al II-lea (1449—1451). Tradiția susține că în copilăria sa, făcea exerciții de călire, prin practici nevinovate, cu cei de o seamă cu el pe meleagurile natale de la Borzești.

Intrat cu vrerea lui Dumnezeu în moștenirea părintească, la întâlnirea cu țara, cler și popor pe Câmpia Direpții, 12 aprilie 1457, a făgăduit să fie la înălțimea chemării sale. Din momentul în care Mitropolitul Moldovei Teoctist I (1452—1477)

l-a „pomăzuit” ca voievod, în strigătele de bucurie ale mulțimii, în sunetele clopotelor și murmur de rugăciune, nimeni din cei prezenți, nu și-ar fi închipuit că pentru Moldova se deschide o nouă și strălucită epocă, cum n-a fost alta.

Nimeni nu ar fi intuit că tânărul blond, vlăstar al mușatinilor, cu ochii albaștri și mustăcioara abia mijind, avea să intruchipeze în fapte, la cel mai înalt grad, atributele de cel Mare, cel Bun, cel viteaz, cel Sfânt, eroul creștinătății, Atletul lui Hristos, soarele, protectorul și părintele Moldovei. Prestigiu ce și l-a dobândit în cei 47 ani, 2 luni și 3 săptămâni de domnie, în care perioadă a îngemănat cu pasiune, virtuțile patriotice, cu o rară vrednicie și răvnă creștină, jertfindu-se deopotrivă pentru țară și pentru creștină.

Atât de puternică i-a fost credința religioasă, încât istoricii de-a lungul veacurilor până astăzi, au fost nevoiți să i-o recunoască și să vadă în ea, explicația a multor fapte săvârșite de Măria Sa, care nu au dezmințit cu nimic, această latură a concepției sale creștine.

Nu spre laudă deșartă, a înălțat atâtea locașuri de rugăciune, pentru poporul său dreptcredincios, care se pot vedea și astăzi, din piatră și cărămidă înclăstăie în mortar, așa cum le-au pus meșterii Măriei Sale, oricât au ars focurile de neprieteni, oricât au ciocănit târnăcoapele inconștienților și oricât au ros puternicii colți ai vremii, înzestrându-le cu moșii, oameni, cu obiecte și cărți de cult. Ci ca un creștin convins, toate acestea le făcea pentru mântuirea sufletului său și spre slava lui Dumnezeu, spre care își ridica gândurile și nădejdea, ori de câte ori, se găsea la vreo strămtorare sau necaz, bucurie sau norocire.

A trăit și a murit, neprecupețind nimic, pentru apărarea gliei străbune, a ființei noastre naționale, pe aceleași meleaguri, consfințite cu sângele și sudoarea înaintașilor noștri, peste ale căror sfinte oase, călcăm astăzi pretutindeni, „dincolo de marginile căreia n-avea, nu voia, să aibă nici o ambiție. Ctitor de țară și păstrător al

(Continuare în pag. a 7-a)

Ierodiamon TEOFILACT CIOBĂCĂ

Conferința preoțească dedicată aniversării a 500 de ani de la trecerea în veșnicie a lui Ștefan cel Mare și Sfânt

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât ca prima conferință a preoților din 2004 să fie dedicată împlinirii unei jumătăți de mileniu de la săvârșirea din această viață a binecredinciosului voievod al Moldovei, Ștefan cel Mare și Sfânt.

În Arhiepiscopia Sibiului, programarea pe protopopiate, a conferinței a avut loc astfel: în 11 mai, la Protopopiatul Mediaș cu participarea P.S. Visarion, episcop vicar, a pr. prof. Dumitru Abrudan — consilier cultural, și a pr. Ezechiel Oancea, consilier economic; în 13 mai, la Sibiu, în aula Facultății de Teologie „Andrei Șaguna”, sub președinția I.P.S. Antonie, mitropolitul Ardealului și cu participarea P.S. episcop vicar Visarion, a pr. prof. Dumitru Abrudan, consilier cultural și a pr. prof. Mircea Păcurariu.

Au fost convocați preoții din protopopiatele Sibiu, Agnita, Avrig și Săliște; în 18 mai, la Protopopiatul Făgăraș, unde au participat P.S. vicar Visarion Rășinăreanu, pr. prof. Dumitru Abrudan, consilier cultural și pr. Eugen Buta, inspector eparhial; în 25 mai, la Protopopiatul Brașov, unde au participat P.S. episcop vicar Visarion Rășinăreanu, pr. prof. Dumitru Abrudan și pr. prof. Mircea Păcurariu; în 27 mai, la Protopopiatul Rupea, unde au participat P.S. episcop vicar Visarion Rășinăreanu și pr. Eugen Buta, inspector eparhial.

La toate protopopiatele a fost difuzată, în timp util, o schiță de plan și o listă bibliografică.

S-a avut în vedere prezentarea contextului politic intern și extern în care a domnit Ștefan cel Mare. Apoi, au fost trecute în revistă luptele lui Ștefan pentru apărarea independenței Moldovei.

Partea a doua a planului avea drept scop conturarea personalității religioase a lui Ștefan cel Mare, cu organizarea bisericească din timpul său și descrierea ctitoriilor sale (mănăstiri zidite de înaintași, dar care au fost ajutate de el; mănăstiri zidite din temelie de el; biserici de mir ctitorite de el; biserici zidite în afara hotarelor).

Urma apoi: Cultura și arta bisericească în timpul lui Ștefan cel Mare și în sfârșit, Concluziile, cu referire specială la hotărârile Sfântului Sinod din 1992 de canonizare a voievodului și prăznuirea lui în 2 iulie, a fiecărui an.

În cadrul celor cinci conferințe, au prezentat referate următorii preoți:

1. Prot. Mediaș — pr. Teodor Claudiu Căndea, de la parohia Copșa Mică.
2. Prot. Sibiu — pr. Boș Nicolae de la parohia Poșta II.
3. Prot. Făgăraș — pr. Valentin Funiere, de la parohia Dejani (a prezentat partea I a referatului) și pr. Lucian Bărsan, de la Capela-Spital din Făgăraș.
4. Prot. Brașov — pr. dr. Vasile Oltean, directorul Muzeului bisericii „Sfântul Nicolae”, din Brașov.
5. Prot. Rupea — pr. Florin Ignat, de la parohia Drăușeni și Pr. Moise Antal, de la parohia Ormeniș.

Pe lângă fiecare conferință au mai fost desemnați, încă alți doi preoți, care au alcătuit referate complementare.

La toate protopopiatele, conferințele au fost precedate de oficierea Sf. Liturghii sau a slujbei Te-Deumului.

Atmosfera care a predominat toate întrunirile a fost aceea a unei pioase comemorări, pe care Biserica a dedicat-o unui ales fiu al ei și vlăstar al neamului românesc, mare iubitor de țară și viteaz apărător al independenței și integrității acesteia.

Adresându-se preoților, din cele patru protopopiate, care s-au adunat la Sibiu, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie le-a vorbit despre o descoperire personală, care s-a vădit a fi foarte importantă și care este în legătură cu evenimentul comemorat. Astfel, prin anii 50, pe când se afla ca tânăr monah la mănăstirea Dragomirna, unde a fost trimis de mitropolitul Sebastian Rusan pentru lucrările de restaurare, s-a ocupat și de bogata colecție de manuscrise, care exista acolo și care nu prea fusese în atenția nimănui. Personal, I.P.S. Sa a pus în rândulă acea colecție și cercetând piesele care erau acolo, a descoperit, pe lângă un manuscris slavon, de prin secolul XIV și un Tetraevangheliar, care s-a dovedit a fi din timpul lui Ștefan cel Mare. Manuscrisul slavon a fost dus la Patriarhie și a fost depus la muzeu, iar Tetraevangheliarul a fost dus la mănăstirea Putna. Au trecut de atunci 50 de ani.

În legătură cu Ștefan cel Mare, I.P.S. Sa a arătat că el trebuia să fie canonizat, pentru că a fost împodobit cu multe virtuți, care au precumpănit în raport cu unele scăderi. Obiecțiunile pe care unii le ridică în legătură cu canonizarea sa, nu sunt justificate. Contează ceea ce a lăsat el Moldovei și când e vorba de moștenirea, pe care a transmis-o posterității, nu putem ignora bisericele mănăstirești și de mir, pe care le-a ctitorit. Cronicarul Ion Neculce, în lucrarea sa „O samă de cuvinte”, spune că „Ștefan cel Mare câte războaie au avut, atâtea biserici au fă-

cut”. Se pare însă că numărul bisericilor zidite de Ștefan este chiar mai mare decât numărul războaielor purtate. Sunt aproximativ 50 de biserici, care înseamnă tot atâtea momente de pocăință. Ctitoriile sale de frunte sunt Putna și Voroneț.

Ștefan a zidit biserici și în afara granițelor Moldovei. Astfel se cuvine menționată biserica-mănăstire de la Vad, în Transilvania, din apropierea cetății Ciceu și biserica „Cuvioasa Paraschiava”, de la Râmnicu Sărat, din Țara Românească.

În Basarabia, Ștefan cel Mare a restaurat Mănăstirea Căpriana.

Ajuns la acest punct, I.P.S. Sa a subliniat evlavie pe care era pomenit numele lui Ștefan cel Mare în provincia natală a I.P.S. Sale. Trebuie să nu lășăm să se stingă duhul lui Ștefan ci să ne întărim în convingerea că odată tot va reveni la sânul patriei-mame și această provincie a Basarabiei și odată cu ea și celelalte teritorii înstrăinate. Acesta a fost indemnul pe care I.P.S. Sa l-a adresat preoților, la conferința de la Sibiu. În continuare I.P.S. Sa a stăruit ca vineri, 2 iulie și Duminică, 4 iulie, în toate bisericile din Arhiepiscopia Sibiului să fie pomenit Ștefan cel Mare și Sfânt. Desigur că noi românii am mai avut și alți domni mari și vestiți, dar Ștefan i-a întrecut pe toți în vitejie și în credință.

Dacă n-ar fi fost Ștefan al Moldovei, puhoiul otoman s-ar fi extins departe în Europa. Poporul l-a urmat pentru că i-a simțit credința. Arma lui de biruință a fost vitejia poporului român.

Intervenții la tema dezbătută au fost din partea Prea Sfințitului Visarion, episcopul vicar al Sibiului, a pr. prof. acad. Mircea Păcurariu, care, în calitatea sa de istoric a venit cu completări interesante, a pr. prof. D. Abrudan, a mai multor preoți din toate cele 8 protopopiate din Arhiepiscopie.

S-a subliniat ideea că Biserica este instituția care cu o pilduitoare evlavie și statornicie i-a cinstit memoria lui Ștefan — Mormântul lui de la Putna a devenit altar național.

Marele nostru poet Mihai Eminescu l-a omagiat, ca unul care a înțeles ce a însemnat Ștefan cel Mare pentru destinul istoric al românilor, în această parte de lume. El a asigurat nu dominația românilor în Europa ci dănuirea lor în pofida tuturor adversităților.

Onomastica românească, prin frecvența și prezența peste tot a numelui de Ștefan, este o mărturie a cinstirii deosebite pe care românii i-o rezervă domnitorului mare și sfânt. Când ne botezăm copiii, cu acest nume, ne gândim și la primul martir al creștinătății, dar îl asociem cu evlavie și pe Ștefan al Moldovei, mare apărător al credinței.

Pr. prof. D. ABRUDAN

Oaze de trăire duhovnicească

Sfânta Mănăstire Căluu

— Ctitoria boierilor Buzești —

Este bine cunoscută în istoria țării noastre tradiția inaugurată de voievozi și familii boierești de a construi mănăstiri — renumitele vetre de spiritualitate ortodoxă și cultură românească. Așezăminte impresionante și temeinice, consacrate locului de rugăciune și desăvârșire a monahilor, ele aveau și un rol hotărâtor în viața credincioșilor, atât în privința progresului spiritual și al procesului educațional, datorită școlilor și activității culturale, desfășurate de monahii cărturari, cât și a protecției, în vremuri de restriște, unde familiile ctitorilor și locuitorii din împrejurimi găseau adăposturi sigure.

Una dintre aceste renumite vetre monahale — mai puțin cunoscută — este Mănăstirea Căluu din Eparhia Râmnicului, având căi de acces de la Balș spre Iancu Jianu, sau de la Otetelișu spre Oboga (jud. Olt), până în satul care-i poartă numele, iar de acolo, 3 km, cu mașina, sau pe jos, de-a lungul pâraiașului Căluiețu, nume cu rezonanță particulară în toponimia românească. Legenda leagă acest nume de faptul că, marele voievod Mihai Viteazul (1593—1601), când a străbătut odată zona, calul său, bădănd pământul cu copita, ar fi tășnit un izvor de apă cristalină, pe care l-au numit Căluiețu, iar domnitorul, împreună cu sfinții săi, a hotărât să construiască aici o mănăstire. Potrivit altor surse, când grecii au intrat în stăpânirea acestui fermecător monument de arhitectură bisericească, călugării, impresionați de frumusețea lui, repetau mereu: „kalos, kalos”, adică „frumos, frumos”, de unde a rezultat denumirea „Căluu”. Totuși, specialiștii în semantică susțin că acest cuvânt este de origine pecenegocumană, urmând a i se descoperi adevăratul sens.

Documentar, Mănăstirea Căluu datează din secolul al XVI-lea, fiind întemeiată în timpul lui Neagoe Basarab (1512—1521), de frații Vlad banul, Dumitru părcălabul și Balica spătarul, strămoșii boierilor Buzești. Potrivit *Pisaniei*, ei zidesc biserica din temelie, însă, apoi „a fost în pustire multă vreme”, fapt explicabil prin instabilitatea politică a epocii respective, când însuși Buzeștii, împreună cu alte familii, pribegesc prin Transilvania.

Activitățile de șantier au fost reluate în anul 1588 de frații Buzești, descendenți ai primilor ctitori, anume, marele clucer Ra-

du, (1595—1610), banul Preda (1594—1608) și stolnicul Stroe (1594—1602), cei mai destoinici căpitani din oastea lui Mihai Viteazul, care vor îndeplini, de altfel, roluri importante și în domnia lui Radu Șerban (1602—1611); ei desăvârșesc lucrarea în timp record (20 aprilie — 8 iunie), fiind „opera nemților”, cum scriu hrisoavele. Prin aceasta, se înțelege că, noii ctitori au apelat la meșteri transilvăneni pentru finisarea bisericii și zidirea clădirilor incintei Mănăstirii.

Inzestrată cu mari danii de boierii ctitori, și chiar de unii voievozi, cum este Mihnea Turcitol (1585—1591), Mănăstirea, „ca pe o fecioară curată, au închinat-o Sfântului Mormânt”; însă, din nefericire, egumenii străini n-au îngrijit-o, ci au lăsat-o să decadă într-o neîncetată paragină. Un sprijin substanțial îi vine de la Matei Basarab (1632—1654), însă degradarea avansează, fiind provocată de cutremure, incendii și nepăsarea monahilor greci, iar în timpul Revoluției lui Tudor Vladimirescu (1821), a fost arsă de invadatorii turci.

După înlocuirea grecilor cu „egumeni pămanțeni”, Mănăstirea Căluu va fi condusă de arhimandritul Chiriac Râmnicianu (1823—1828). Monah vrednic, format în Școlile de la Mănăstirea Bistrița și Mitropolia din București, călugărit la Cernica în timpul starețului Gheorghe, fost egumen la schiturile Cioclovina-Tismana și Plăvicieni-Argeș, precum și la Mănăstirea „Sfântul Pavel” din Muntele Athos, avea pregătirea corespunzătoare — duhovnicească și administrativă — pentru a scoate ctitoria Buzeștilor din ruinele în care se afla. Într-adevăr, în cei șase ani de egumenie, destoinic arhimandrit și-a afirmat puternica sa personalitate în toate domeniile vieții mănăstirești: oficierea sfințelor slujbe după tipicul monahal, restaurarea monumentului bisericesc, recuperarea moșilor pierdute, organizarea vieții de obște în duh isihast și reinvierea activității culturale.

Urmat de protosinghelul Tarasie, acesta îi continuă opera, însă în anul 1856, Mănăstirea se afla din nou într-o avansată stare de avarie. Biserica prezenta crăpături în zidurile altarului și ale pridvorului — care va fi și demolat în 1859 — de egumenul

(Continuare în pag. a 6-a)

Arhim. VENIAMIN MICLE

Un calendar comemorativ

(Urmare din pag. 1)

Calendarul are un chenar dreptunghiular în care sunt inserate câteva scene executate în peniță. Deasupra titlului, la mijloc, doi îngerași încadrează într-o cunună de lauri chipul voievodului înainte de moarte (1504), iar pe banda aferentă apare inscripția „În amintirea aniversării a patru sute de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare”. În dreptunghiul chenarului apar apoi 19 scene din viața lui Ștefan cel Mare, scene încadrate de motive florale și decorațiuni gotice; „Ambasadorul din Branderburg la Ștefan cel Mare; Ruinele cetății Baia; Ștefan și Genova; Ștefan și Petru Rareș; Ștefan cel Mare în 1485; Ruinele Cetății Neamțu; Ultimele zile ale lui Ștefan Vodă; Mănăstirea de la Războieni; Panihida de la Rahova; Biserica sfântului Ioan de la Piatra Neamț; Ștefan cel Mare și apodul Purice; Mama lui Ștefan cel Mare, Ștefan cel Mare în 1460; Testamentul lui Ștefan cel Mare 1504; Ruinele bisericii din Baia, și Doamna Voichița și Ștefan cel Mare”.

Calendarul cuprinde de asemenea date privind sărbătorile legale, cele naționale, bălciurile principale, evenimentele astronomice. De notat că acum 100 de ani. Sf.

Păști au fost serbate la 28 martie pe stilul vechi, respectiv 10 aprilie pe stilul nou, iar ziua morții marelui voievod 2 iulie cădea la fel ca și în acest an (2004) într-o zi de vineri. Cu siguranță că și atunci s-au organizat manifestări comemorative la Mănăstirea Putna unde au participat reprezentanții întregii societăți românești. Iată deci cum și înaintașii noștri acum 100 de ani au ținut să marcheze împlinirea celor 400 de ani de la trecerea în veșnicie a marelui voievod. După 100 de ani, generația de azi îi aduce și ea un prinos de cinstire voievodului Ștefan care în anul 1992 a fost trecut de către Biserica Ortodoxă Română în rândul sfinților și bineplăcuților lui Dumnezeu odrăsliti din neamul nostru și care acolo sus în ceruri se roagă pentru țară, poporul și Biserica Străbună.

Cuvine-se dar la acest popas aniversar să ne plecăm genunchii smeriți înaintea criptei voievodale de la Mănăstirea Putna și să rostim și noi cu glas de laudă zicând: „Veniți toți credincioșii cu inimi curate și cu dreaptă credință să laudăm cu cântări duhovnicești pe Slăvitul Ștefan Voievod care s-a arătat prin răvnă dumnezeiască Soare al Moldovei, mare binefăcător al Casei lui Dumnezeu și către Domnul pururi rugător”.

ÎNĂLTĂREA EROILOR

Cu legitimă încredere s-a întrebat poetul A. Cotruș, în al său poem „Ai noștri sunt acești munți”:

„Care dintre neamurile vechi și noi
are îngropați în sânul lui atâți eroi?”

„Eroii nu ne părăsesc nicicând, / Și se aud profunzi, prin secole, pașilor. / Noi trecem toți, dar ei rămân vibrând / mereu, contemporani cu toți urmașii. / Căci harta patriei e vatra lor / ... ei sunt trecut, prezent și viitor”. Ne-o spune A. Andrițoiu, în „Eroii”.

Baia, odinioară oraș, azi sat în Moldova, pentru noi românii are mai mare însemnătate decât Corintul, pentru că la Baia, Matei Corvinul, craii crailor — cum i-a zis Sixt VI — rănit de sabie moldavă, pus pe fugă, și-a uitat drumul patriei.

Ce vom zice despre sfârșitul eroic al lui Mihai-Vodă Viteazul, ucis mizelește de trimișii lui Basta? „Și căzu trupul lui cel frumos ca un copaciu, pentru că nu știuse, nici se împrișea sabia lui cea iute în mâna lui cea vitează. Și-i rămaseră trupul gol în pulbere aruncat... Și rămaseră creștinii și mai vărtos Țara Românească, săraci de dânsul” (Cronica Țării Românești).

Ne umple de uimire vitejia cu care nouăsprezece plăieși au apărat Cetatea Neamțului, împotriva întregii armate a lui Sobiețki, salvatorul Vienei.

Tăierea lui Constantin Brâncoveanu, împreună cu cei patru fii ai săi, este una dintre cele mai înfiorătoare priveliști înfățișate de istoria universală. Martor la sfârșitul barbar al dragilor săi coconi, „Brâncoveanu greu ofta / Și din suflet cuvânta: / — Doamne! fie-n voia ta!” / Poezia popu-

lară cu tristețe consemnează adevărul, zicând: „Să știți c-a murit creștin / Brâncoveanu Constantin!”

Același Andrițoiu mai adaugă, zicând: „Și vin din veac eroii legendari, / eroii libertății. / Iată filmul / tribunilor semeți și temerari, / cu Horia, Tudor și cu Iancu!”

Reluând un cântec vechi, iată cum începe Șt. O. Iosif al său Cântec: „Stau la Bălgrad trei fărtași / Stau la închisoare / Mâne-xori sunt așteptați / De șanzurătoare”. După dorințele exprimate de primii doi dintre ei, cel de al treilea zice cu amar: „Ci de mine nu-ntrăba; / Mie mi-e totuna / Mai vedea-voi mâini ori ba / Soarele și luna!”

În al său poem „Fântâna blestemată”, Mihai Dragomir dă glas lui Tudor din Vladimirești, cel căsăpiti și aruncat în fântâna blestemată: „Doar că n-a fost timp trecând / și-o tăcere, deodată, / se-auzi, străfund, / din fântâna blestemată. / Toți au șuierul vorbii: „Voi mă omorâți pe mine, / dar de voi nu va fi bine, / căinii vor mânca și corbii”.

În poemul său, I. D. Bălan afirmă, că: „Eroii ard pe cărările istoriei ca torțele lampadoforilor din antichitate”.

Mai departe, exemplifică el, zicând: „La o răscruce de timp, / arde într-o coloană de lumină / inima lui Bălcescu / și scapără a munților cremene / de voința lui Iancu”.

Iată ce spune N. Stoian despre eroi, în poemul său „Aci se odihnesc”: „Vrăjmașii care-ar mai pofti, pe aice / Să afle dar: eroii ce-odihnesc / Nu-s morți, ci pot cu noi să se ridice / Să apere pământul românesc”.

Acest imbold spre nețărmită încredere, este în consonanță cu ceea ce spune tradiția de la Tebea, despre Iancu, Craișorul munților, care își doarme somnul sub gorunul lui

(Continuare în pag. a 7-a)

Prof. PETRU DUMITREASĂ

(Urmare din pag. 1)

(devenit bizantin), la Constantinopol, marele împărat Iustinian (527-567), ctitorul catedralei Sfânta Sofia din Constantinopol și a numeroase alte biserici, a fost trecut de Biserica în sinaxar, în ziua de 2 august, sub forma „binecredinciosul împărat” (mulți călugări i-au purtat numele, între care și cel de al treilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române).

Atunci, ne întrebăm: de ce nu s-ar fi putut lua o hotărâre similară și în privința „canonizării” lui Ștefan cel Mare?

2. O serie de Biserici ortodoxe — și chiar catolice — „naționale” au trecut în rândul sfinților pe unii dintre conducătorii lor politici care au introdus creștinismul în țările respective ori au sprijinit lucrarea Bisericii. Așa au făcut rușii cu cneazul Vladimir din Kiev „cel înțocmai cu apostolii” († 15 iulie 1015), cneazul Igor al Kievului și Cernigovului († 1150), cneaghina Olga din Kiev († 969), cneazul Alexandru Nevski († 1263), cneazul Dimitrie Donskoi al Moscovei († 1389), apărătorul țării împotriva mongolilor, mai mulți cneji și cneghine din Kiev, Vladimir, Moscova, Smolensk, Iaroslav, Murom sau Riazan. Așa a procedat și Biserica Ortodoxă Georgiană, cu David, regele Georgiei († 1130), cu Tamara, regină a aceleiași țări († 1212) și alții. La rândul ei, Biserica Bulgară a trecut între sfinți pe țarul Boris-Mihail (prăznuit la 2 mai), cel care a decis creștinarea poporului bulgar în 864, sau Biserica sârbă cu unii dintre conducătorii poporului sârb: jupanul Ștefan Nemanja (călugărit sub numele de Simeon, † 1200), cneazul Lazăr († 1389 în lupta de la Kosovo, împotriva turcilor), mai târziu despoții Iovan Brancovici sau Ștefan „cel orb”, în secolul al XV-lea și alții. Dintre conducătorii poporului maghiar eotic, notăm pe primul rege Ștefan „cel sfânt” (997—1038), apoi pe Ladislav „cel sfânt” (1077—1095). Toți acești conducători politici ai unor state din jurul nostru au fost nevoiți, de multe ori, să-și apere țara cu arma în mână atunci când a fost nevoie. Iar Boris-Mihail al bulgarilor și Vladimir al rușilor kieveni au fost puși în situația de a porunci decapitarea unora dintre sfinții lor care se împotriveau la introducerea creștinismului în țara lor. Și cu toate acestea, Bisericele lor i-au trecut între sfinți. De ce nu se putea acorda o asemenea cinste și lui Ștefan cel Mare al Moldovei?

3. Trecând peste aceste argumente „externe”, revenim la Ștefan cel Mare, ca să desprindem chiar din faptele sale de ce a binemeritat să fie trecut între sfinți. În primul rând pentru că a fost un apărător neînfricat al țării sale, timp de 47 de ani, în fața expansiunii otomano-islamice. Dacă el nu și-ar fi apărat țara cu sabia în mână la Podul Inalt, lângă Vaslui, la 10 ianuarie 1475, la Valea Albă sau Războieni, în 26 iulie 1476, când Moldova a fost invadată de o oaste otomană de 120—150.000 de soldați, sub conducerea lui Mehmed II, cuceritorul Constantinopolului, la Cătăbuga și Scheia în 1484, poate că Moldova ar fi fost cucerită de turci, cum s-a întâmplat cu absolut toate țările din Balcani: Bulgaria (1393 și 1396), o serie de principate grecești, culminând apoi cu însuși strălucitul Imperiu bizantin de altădată (1453), Serbia

De ce îl cinștim pe „binecredinciosul domn Ștefan cel Mare și Sfânt”?

(1459), despotul Moreea (1460), Imperiul grec de Trapezunt (1462), Bosnia (1463), Hertegovina (1483), Muntenegru (1496), Albania (în mai multe etape). Dacă Moldova n-ar fi fost apărată cu sabia în mână de Ștefan cel Mare ar fi avut și ea aceeași soartă și poate, ar fi început și aici un proces de „islamizare” a populației, s-ar fi construit și la noi moschei și geamii, cum s-a întâmplat în Bosnia, Hertegovina, Albania, parțial în Bulgaria. Deci apărându-și țara, Ștefan a apărat și Ortodoxia moldoveană, a apărat cultura și arta noastră bisericăscă.

4. În același timp, Ștefan Vodă, apărând Moldova, a apărat și creștinătatea apuseană în fața expansiunii otomano-islamice. El însuși era conștient de acest rol al său, lucru ce se desprinde din scrisoarea pe care a adresat-o monarhilor apuseni la 25 ianuarie 1475, prin care îi informa de victoria dobândită la Vaslui împotriva forțelor armate trimise de sultanul Mehmed II, pe care-l considera „pierzătorul întregii creștinătăți (care) în fiecare zi se gândeste cum ar putea să supună și să nimicească toată creștinătatea”. Intenția lui Mehmed era „... să supună țara noastră, care este poarta creștinătății și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum. Dar dacă această poartă, care este țara noastră, va fi pierdută — Dumnezeu să ne ferească de așa ceva — atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie”. Drept aceea, cerea ajutor, cu precizarea că: „Noi, din partea noastră, jăgăduim pe credința noastră creștină și pe jurământul domniei noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta până la moarte pentru legea creștinăscă...”

Deci, lupta antiotomană a lui Ștefan nu era numai pentru salvarea Moldovei ortodoxe, ci și pentru apărarea întregii creștinătăți apuseane, catolice, în fața islamului. Pe bună dreptate i-a recunoscut acest rol însuși papa Sixt al IV-lea (1471—1484), care îl considera ca un „adevărat atlet al credinței creștine” (versus christianae fidei athleta). Și dacă cercetăm cu obiectivitate situația religioasă din Europa occidentală de azi, cred că nu greșim dacă afirmăm că Ștefan a întârziat „islamizarea” acesteia cu o jumătate de mileniu.

5. Ștefan Vodă a fost un domnitor profund credincios, plin de dragoste față de supuși și mai ales față de cei oropsiți, așa cum îl arată o serie de legende populare. Marii croniciari moldoveni Grigore Ureche și Ion Neculce îl numesc „Ștefan Vodă cel Bun” (doar episcopul-cronicar Macarie al Romanului îl numea „cel viteaz”, iar regele Sigismund I al Poloniei — într-o scrisoare către Petru Rareș din 1531 îl numea „cel Mare” — Stephanus ille magnus — atribuit preluat apoi de istoriografia modernă). Ion Neculce, în cunoscuta sa lucrare „O samă de cuvinte” relatează, între altele, și întâmplarea pe care a avut-o cu Danil Sihuștrul la Voroneț, după lupta de la Războieni, la care «s-au ispedevit (spovedit), Ștefan Vodă», și care l-a stătuț să continue lupta cu turcii, iar «după ce va izbândi, să facă o mănăstire acolo, în numele Sfântului Gheorghe». Tradiția populară știe că Ște-

fan era un domn credincios, că îl avea ca ocrotitor pe Sfântul Mucenic Gheorghe «purătorul de biruință», a cărui icoană o purta mereu cu el. De altfel, chiar și numărul mare de biserici și mănăstiri zidite de domnitor constituie o mărturie de nețărăduit despre evlavie lui. În multe hrisoave de danie, acordate unor mănăstiri — inclusiv celor de la Muntele Athos — el nu cerea altceva călugărilor decât să-i facă slujbe de pomenire: parastase, paraclise și liturghii pentru el și membrii familiei sale.

Și, în același context trebuie să punem în lumină modul în care a știut să cinstească pe eroii neamului său și al credinței ortodoxe, lucru ce se desprinde mai ales din impresionanta pisanie pe care a pus-o la biserica din Războieni, ridicată la 20 de ani după lupta pe care a avut-o acolo cu oștile otomane mult superioare ca număr conduse de însuși sultanul Mehmed II: «Aici am făcut mare război cu el — spunea pisană — în luna iulie 26 (1476). Și cu voia lui Dumnezeu au fost înfrânți, creștinii de păgâni. Și au căzut acolo multime mare de oșteni ai Moldovei. De aceea, a binevoit Ștefan Voevod cu buna sa voință și a zidit acest lăcaș în numele arhanghelului Mihail și întru rugă sieși și doamnei sale Maria și fiilor săi Alexandru și Bogdan și întru amintirea și pomenirea tuturor dreptcredincioșilor creștini care au pierit ici.»

De altfel, toate victoriile sale militare, le socotea ca fiind un dar al lui Dumnezeu, după cum sesiza și Grigore Ureche în *Letopisețul* său. De pildă, în lupta de la Lipnic (Lipinți) cu tătarii, în 1470, Ștefan «a cunoscut că ajutoriu nu de aiurea i-au fost, ci numai de la Dumnezeu și Precurata Maica Sa». Iar despre lupta de la Râmnicu Sărat, cu Basarab cel Tânăr (Tepluș) din 1481, același cronicar scria: «Au biruit Ștefan Vodă cu mila lui Dumnezeu și cu ruga Precăiții și a tuturor sfinților și cu ajutorul sfântului și marei lui mucenic al lui Hristos Procopie».

6. Argumentul cel mai puternic în sprijinul canonizării lui Ștefan cel Mare îl constituie, însă, *ctitoririle* sale, el fiind cel mai mare ctitor de lăcașuri sfinte din tot trecutul neamului nostru, alături de Matei Basarab în Țara Românească. Grigore Ureche scrie că «au făcut 44 de mănăstiri». Într-adevăr, o consemnare exactă a tuturor ctitoririlor sale (în care au inclus și câteva atributele lui doar de «tradiția locală»), se ajunge la această cifră, iar dacă adăugăm și cele cinci de la Muntele Athos și pe cele ctitorite de membrii familiei sale, atunci numărul ctitoririlor ștefaniene este de aproximativ 50.

Iată care sunt mănăstirile și bisericile ctitorite de el. În primul rând notăm bisericile ridicate de înaintașii săi în scaun, cărora el le-a făcut diverse danii (sate, bani, veșminte, scutiri de vamă etc.): *Neamț, Molăcița, Probota* (unde a fost îngropată mama sa, doamna Oltea), *Bistrița, Humor, Horodnic, Ițani, Căpâna* etc.

A doua categorie de lăcașuri sfinte o reprezintă bisericile și paraclisele noi ridicate în incinta unor mănăstiri mai vechi, ctitorite de înaintașii săi: biserica nouă cu

hramul «Înălțarea Domnului» din mănăstirea *Neamț* (din 1497), clopotnița și paraclisul de la mănăstirea *Bistrița* și biserica nouă de la mănăstirea *Dobrocăț*, lângă Iași, toate existând până azi.

A treia grupă de lăcașuri de închinare o formează cele zidite din temelie de marele domnitor, fie mănăstiri, fie biserici de mir. Mănăstirile au fost patru la număr: *Putna*, zidită între anii 1466—1470, sfințită la 3 septembrie 1470 de un mare sobor de preoți și diaconi, în frunte cu mitropolitul Teoctist și episcopul Tarasie de la Roman și care va deveni groșnița (necropola) sa și a familiei; *Voroneț*, zidită în vara anului 1488 (26 mai — 14 septembrie) și care mai târziu va fi împodobită cu picturi exterioare, *Sfântul Ilie* de lângă Suceava (azi biserică parohială) și *Tazlău*, lângă Buhuși (azi biserică de mir).

Mult mai impresionant este, însă, numărul bisericilor de mir, unele ridicate în amintirea biruințelor sale asupra dușmanilor Moldovei, majoritatea datând din ultimele două decenii de domnie. Iată care au fost aceste biserici, cu hramul și data zidirii lor: Sf. Procopie din *Bădeuți* (distruș de armata austriacă în 1916), *Înălțarea Sfintei Cruci* din *Pătrâuți* (1487), Sf. Ioan Botezătorul din *Vaslui*, ridicată în amintirea luptei de la Podul Inalt, lângă Vaslui (1490), Sf. Nicolae Domnesc din *Iasi* (1491—1492), din nefericire refăcută la sfârșitul secolului al XIX-lea, Sf. Gheorghe din *Hârțău* (1492), Sf. Nicolae din *Dorohoi*, Sf. Nicolae din *Popăuți-Botoșani* (azi refăcută), Sfinții Apostoli Petru și Pavel din *Huși* (refăcută în secolul al XVIII-lea, azi catedrală episcopală), Adormirea din *Borzești*, Sf. Arhanghelul Mihail din *Războieni* — jud. Neamț (1496), în amintirea luptei cu forțele otomane din 1476), Sf. Ioan din *Piatra Neamț*, Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul din *Reușeni* (jud. Suceava, pe locul unde a fost decapitat tatăl său Bogdan II), *Înălțarea Sf. Cruci* din *Volodăț* (jud. Suceava), Sf. Dumitru din *Suceava* (înlocuită cu alta, de Petru Rareș).

Tradiția populară îi atribuie și alte câteva ctitorii: Sf. Gheorghe (sau „Albă”) din *Baia*, ridicată după lupta cu oștile regelui Matia Corvin, bisericile din *Scănteia*, *Cotrani* și *Ștefănești*, toate în jud. Iași, *Scheia* lângă Roman, *Florești*, lângă Vaslui, un paraclis în *Cetatea Neamț*, iar dincolo de Prut: o biserică la mănăstirea *Căpâna*, o biserică cu hramul Sf. Nicolae în *Cetatea Chilia*, o biserică în *Cetatea Albă*, un paraclis în *Cetatea Hotin*.

În Țara Românească a zidit o biserică cu hramul Cuvioasa Paraschiva în *Râmnicu Sărat*, zidită de „Ștefan Vodă cel Bun din Moldova” (refăcută de Constantin Brâncoveanu și care a dăinuit până la sfârșitul secolului al XIX-lea). Iar în Transilvania, tradiția populară, ca și unii istorici, îl consideră ctitor al bisericilor din *Vad*, pe Someș și de la *Feleac*, lângă Cluj, unde au existat un timp și scaune vlădicesti care au avut permanente legături cu Moldova. În felul acesta, ctitorind lăcașuri de închinare pe întreg spațiul geografic și etnic și lingvistic românesc, Ștefan cel Mare și Sfânt a contribuit și la afirmarea conștiinței

de unitate românească, el fiind un adevărat simbol al unității naționale românești, așa cum va fi, peste un secol, și Mihai Viteazul.

În același timp, marele domnitor a venit și în sprijinul altor popoare ortodoxe, căzute sub dominație otomană. Așa se explică faptul că el — asemenea basileilor bizantini de până în anul 1453, asemenea multor alți domni munteni și moldoveni a acordat subvențiile necesare pentru construirea unor așezăminte bisericesti la Muntele Athos, în Grecia de nord. De pildă, cu ajutorul lui a fost refăcută biserica mănăstirii *Zografu*, a zidit o bolniță și un turn pentru corăbii (cu o pisanie care consemna numele lui) și i-a dăruit câteva manuscrise liturgice și o icoană a Sfântului Gheorghe. Mănăstirea *Grigoriu* a fost refăcută „din temelie” cu sprijinul său financiar, după ce fusese distrusă și jefuită de pirăți. Alte ajutoare a oferit mănăstirilor *Vatoped*, *Sf. Pavel* și *Constamonit*. Toate aceste mănăstiri păstrează hrisoave de danie, precum și obiecte de cult de la „binecredinciosul și de Hristos iubitorul” domn moldovean.

Așadar, prin cele aproximativ 50 de lăcașuri de închinare consemnate aici, credem că Ștefan Vodă «cel Mare și Bun» este îndreptățit cu prisosință și la atributul de «cel Sfânt», căci de cinci secole, în cele 50 de ctitorii ștefaniene se săvârșete mereu «jertfa cea fără de sânge», iar mulțimi nesfârșite de preoți și credincioși se împărtășesc cu Trupul și Sângele Domnului.

7. Același sfânt domnitor a fost un priceput îndrumător al vieții bisericesti din țara sa, precum și al activității culturale și artistice. Notăm că în timpul său, Mitropolia țării, cu scaunul la Suceava, a fost cărmuită de mitropolitii Teoctist I (1453—1478), cel care l-a «pomăzuit» spre domnie în aprilie 1457 și Gheorghe (1478—1508), cel care a sfințit majoritatea ctitoririlor sale. În scaunul de la Roman au păstorit episcopii Tarasie (a. 1464 — p. 1473), Vasile (a. 1474 — c. 1500) și Teoctist (c. 1500 — c. 1508), în cel de la Rădăuți episcopul Ioaniche (c. 1472 — † vara an. 1504). Acești ierarhi — dar mai ales cei doi mitropoliți — cu sprijinul statornic al domnitorului, au îndrumat întreaga activitate culturală din țările mănăstirii ale țării: *Neamț* și *Putna*. Acolo s-au creat cele două «școli» de copiere a manuscriselor liturgice, de către copisti de renume, cum au fost Nicodim de la Putna (autorul cunoscutului portret policrom al domnitorului în *Tetraevangelhul* copiat în 1473), Teodor Mărișescu de la Neamț și mulți alții.

În aceleși mănăstiri s-a dezvoltat și arta bisericăscă, cu toate ramurile ei: pictură, broderie liturgică (cu câteva piese de mare valoare artistică, mai ales epitrachile sau acoperământul de mormânt al doamnei Maria de Mangop), icoană, piese de argintărie, etc.

8. Poporul moldovean dreptcredincios l-a socotit pe Ștefan cel «sfânt» îndată după trecerea sa la Domnul. Grigore Ureche cronicarul nota că «pre Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era de plânge(u) toți ca după un

părinte al său, că cunoștia(u) toți că s-au scăpat (au pierdut, n.n.) de mult bine și de multă apăratură. Că după moartea lui până astăzi îi zic *sveti* Ștefan Vodă...» Candelă de la mormântul său din biserica mănăstirii Putna, care arde neîncetat de 500 de ani, este încă o mărturie că poporul îl cinștea ca pe un adevărat sfânt.

În fața mormântului său și-au plecat mereu genunchii de cinci secole atâția credincioși din toate părțile pământului românesc: Moldova propriu-zisă, inclusiv Basarabia, Bucovina, Transilvania, mai puțin din Muntenia. În biserica de la Dobrovăț, zidită spre sfârșitul domniei și împodobită cu fresce la scurt timp după moarte, se pare că el a fost zugrăvit având aureola specifică portretelor de sfinți.

În creațiile folclorice, ca și în graiul credincioșilor din Moldova — inclusiv în cea de dincolo de Prut, el este numit mereu «Ștefan cel Mare și Sfânt». Toate aceste manifestări ale evlaviei populare nu sunt altceva decât o cinștire, o venerare, la adresa domnitorului; astfel spus «o canonizare populară sau neoficială», până când ea a primit «binecuvântarea» Bisericii, în 20—25 iunie 1992. Așa s-au putre- cut lucrurile și cu duhovnicul său, Danil Sihuștrul de la Voroneț, canonizat odată cu Ștefan cel Mare, în iunie 1992 (prăznuit la 18 decembrie), dar care a fost «canonizat» de mult, încă din secolul al XVI-lea, de când apare documentar cu atributul de sfânt. Iar în cadrul picturii exterioare de la Voroneț, realizată în anii 1546—1547, el este înfățișat cu aureolă de sfânt, precum și cu inscripția «Sfântul Danil». Cu alte cuvinte, în 1992, Sf. Sinod n-a făcut altceva decât să «oficializeze» cinștirea pe care poporul a acordat-o acestor străluciți fii ai Moldovei: «duhovnicul» și sihastrul Danil și «ucenicul» său — domnitorul Ștefan.

Din toate acestea, se desprinde constatarea că Ștefan cel Mare și Sfânt a fost un remarcabil conducător de oști, apărător al țării sale și al întregii creștinătăți apuseane în fața expansiunii otomano-islamice, un mare ctitor de lăcașuri sfinte, un îndrumător al vieții cultural-artistice din marile mănăstiri ale țării, un domn însuflețit de o credință puternică în Dumnezeu, de la care socotea că vin atât victoriile cât și înfrângerile sale, toate fiind mărturie grațioasă ale unei epoci de maximă strălucire politico-militară, culturală, artistică, dar și spirituală, care poartă pecetea geului creator al marei domn. De bogata lui «mostenire» culturală, artistică, dar și duhovnică, au beneficiat atâtea generații de români ortodocși până în zilele noastre. Prin tot ceea ce a făcut pentru Biserica sa, socotim că el și-a ispășit păcatele de care pomenea cronicarul Grigore Ureche și că s-a lucrat cu multă înțelepciune în iunie 1992 când Sfântul Sinod al Bisericii noastre a hotărât ca el să fie cinștit în fiecare an, la 2 iulie, ziua trecerii sale la Domnul, ca «binecuvântătorul domn Ștefan cel Mare și Sfânt». Să-l rugăm deci să mijlocească în fața Părintelui cereș pentru toți fiii acestui neam, de pe ambele maluri ale Prutului, de pe ambele versante ale Carpaților, ca și pentru cei care trăiesc azi departe de pământul românesc.

Boala incurabilă — aspecte de asistență spirituală

Necesitatea rândurilor de față s-a născut în urma participării la seminarul „Comunitatea și membrii ei vulnerabili”, organizat în cadrul programului Ricop „Servicii socio-medicale la domiciliul pacienților cu cancer, în stadiu avansat”.

Este foarte greu să aduci în discuție aspectele de asistență spirituală în ceea ce privește boala incurabilă, pentru că „fenomenul” este în fază de pionierat, atât în rândul bolnavilor, cât și al celor ce implinesc asistența spirituală.

Chiar dacă definiția dată bolii de părintele Arsenie Boca nu are darul să incurajeze (Boala este o retragere a lui Dumnezeu din susținerea sănătății omului. Poate chiar o ignorare a Lui), ea cuprinde o realitate cutremurătoare pentru omul contemporan obișnuit să i se vândă fericirea împachetată în stanioli.

Boala impune omului un stil nou de viață, nedorit și privat de anumite posibilități ce-i lăsau senzația libertății. Conștientizarea păcatelor nu este prima opțiune a bolnavului pentru că, în general, el este nepregătit duhovnicește. Natura omului contemporan este secularizată. Nevoia de duhovnicește apare foarte rar, când încercările îl copleșesc. Dumnezeu devine ultima șansă de care se agață cu disperarea inecatului, așteptând să se întămpine o minune.

Și cât de greu e să recunoaștem că vina de a-L fi izgonit pe Hristos din noi o avem noi înșine!

Înainte de a exista ca persoane pământești, existăm ca gând, ca intenție a lui Dumnezeu, făcându-ne să înțelegem propria existență ca rânduială a lui Dumnezeu, ca providență divină. Dacă până și perii capului nostru sunt numărați, înseamnă că lucrarea proiei divine față de lume e un act creator cu fiecare fir de păr, care se bucură de unicătatea absolută față de celelalte persoane.

Izgonirea lui Dumnezeu din „duhul nostru” este o problemă personală, a fiecăruia, dar restabilirea prezenței lui Dumnezeu în noi înșine devine o problemă comunitară, în măsura în care „personalul” comunică la nivelul „comunitarului”.

Din acest punct își face loc asistența spirituală ca model de regăsire hristică a dimensiunii duhovnicești capabile să conștientizeze în om posibilitatea accesării în împărăția lui Dumnezeu.

Creat de Dumnezeu, omul se luptă între nevoile fizice și spirituale. Boala, care atenționează la viața fizică a omului, dă sentimentul perenității noastre, arătându-ne că suntem proprii noștri mușafiri. Boala distruge ordinea naturală a organismului, care ține de echilibrul divin, iar bolnavul simte nevoia unei apropieri mai concrete de Dumnezeu, de la care așteaptă alinaarea încercărilor.

Sfântul Ioan Scărarul spune frumos: „Cine plânge mereu după Dumnezeu, acela prăznuiește în fiecare zi duhovnicește, dar cel ce prăznuiește mereu cu trupul (mănăncă, bea), pe acela îl așteaptă plânsul vesnic”.

Omul contemporan a pierdut dimensiunea duhovnică, mai mult sau mai puțin liturgică, și nu înțelege sensul acestui plâns duhovnicesc după Dumnezeu. Se mulțumește cu o stereotipie educațională ce-L ține pe Dumnezeu în cărțile de religie sau în icoanele agățate prin colțurile caselor, fără a înțelege că nevoia de Dumnezeu implică o jertfă cât de mică și neînsemnată din partea noastră.

Cât de frumos spune înțelepciunea Patericului: „Necazurile vin pentru că ne semeșim când Dumnezeu ne miluiește”. De aceea se spune că smerenia iartă

toate păcatele și trece peste toate cursele vrăjmașului.

Creștină întreagă este destinată să ajungă la transfigurare prin Biserica în împărăția lui Dumnezeu. De acest adevăr trebuie să fie convins omul pentru ca întreaga sa trudă pământească să nu rămână zadarnică.

Biserica este în lume prin întemeierea, misiunea și scopul ei. „În lume” înseamnă o solidaritate indisolubilă și desăvârșită cu ea. O solidaritate nu numai etică și socială, ci una ființială și organică.

Sub aceste auspicii putem încadra nevoia de asistență spirituală la bolnavii incurabili.

Vorbim aici de o categorie aparte, chiar dacă în această „incurabilitate bolnavicioasă” ne aflăm aproape fiecare dintre cei ce ne considerăm sănătoși.

Viziunea ortodoxă asupra raportului dintre Biserica și lume, pleacă de la această dialectică: lumea este darul iubirii lui Dumnezeu, pe care El ne-o dă în chipul unei comuniuni restabilite în Biserica și prin Biserica. Lumea este omenirea căzută, care, prin convertire personală și conlucrarea cu harul lui Dumnezeu, trebuie să ajungă de la antropocentrism la teocentrism.

Lumea este chemată prin Biserica din îndepărtarea și înstrăinarea ei de Dumnezeu, din însingurarea și independența ei falsă, ca să meargă spre scopul ei final, spre comuniunea de viață și iubire cu Dumnezeu-Sfânta Treime și să realizeze această comuniune între oameni aici și acum.

Asistența spirituală are în vedere raportarea omului față de latura sa spirituală. Nu dogma contează, ci disponibilitatea sufletului spre Dumnezeu. Măsura în care această disponibilitate există, este măsura cu care bolnavul se vindecă în lupta sa cu boala și implicat cu stările ei.

Grija față de bolnav nu este doar una profesională, ci are la bază conștiința apartenenței egale la Împărăția Vesnică, pe care o dobândim prin modul în care ne raportăm la triada comunicare-comuniune-euharistică.

Asistența spirituală trebuie să conștientizeze bolnavul de importanța luptei pentru dobândirea Împărăției și să angajeze omul în asemănarea cu Samaritanul milostiv.

Există o admirabilă interpretare a acestui episod biblic făcută de părintele Arsenie Boca, interpretare care merită relatată succint, tocmai din nevoia acută de modele.

Pe lângă omul căzut între tâlhari treceau pe rând neputincioase Legea și Profeția Vechiului Testament. Nici una nu l-a putut ajuta nimic. A venit Samaritanul milostiv, om de alt neam, omul fără de păcat, Iisus care L-a luat pe cel rănit și l-a pus pe dobitoacul său. Ceea ce ascuns înseamnă întruparea lui Dumnezeu în firea omului, omul fără de păcat, adevăratul nostru aproape, în stare să ne care în spate dintre tâlhari, Acasă.

Cel căzut între tâlhari a fost incredințat Bisericii, ca slujitorii ei să poarte grija de dânsul, spălându-i rănila, din neam în neam, cu vin și untelemn. Bisericii i-a dat chelțulă doi bani: Vechiul și Noul Testament, adică după trebuință — Legea, povăzuitoare la pocăință aspră ca vinul pe rană și Harul celor șapte Taine, izvorând din Hristos, pomul vieții, ca un untelemn ce unge rănila, curățite cu asprimea pocăinței. Amândouă tămăduiesc deplin pe om.

Pilda Samaritanului milostiv este revelația misiunii viitoare a Bisericii și angajarea omului în asemănarea cu Samaritanul.

Toată bătaia de cap cu omul și tămăduirea conștiinței sale o are Biserica, până la a doua venire a Samaritanului, când i se va răsplăti osteneala. Iată adevărata împlinire a legii în iubire. De aici putem înțelege nevoia asistenței spirituale pentru cei aflați în suferință.

A venit un străin, spunea părintele Arsenie, i s-a apropiat de răni, le-a spălat cu vin (usturimea pocăinței), le-a uns cu untelemn (celelalte taine), i-a luat firea sa în spate (întâmpinarea lui Dumnezeu). A petrecut împreună cu omul, l-a dat în grija Bisericii. Dar a doua zi după Înviere, pe celălalt cu această unul din cei doi bani de chelțulă, Noul Testament a dat Bisericii grija de om, precum și cele două testament: Legea și Harul.

Lată în câteva cuvinte și rostul asistenței spirituale. Accentul nu cade pe boală, ci pe tămăduirea în Hristos prin asumarea necondiționată a jertfei, prin purtarea crucii având drept model pe Hristos.

Trupul trăiește dacă este locuit de suflet; iar sufletul trăiește dacă este locuit de Dumnezeu. Asistența spirituală urcă treaptă cu treaptă, împreună cu bolnavul, de la trup spre suflet cu ajutorul lui Dumnezeu. Drumul nu este lipsit de privațiuni, de neîncredere, de îndoială, de lehamite, dar stăruința de a ajunge la capătul drumului, dacă este dublată de străduință, are efecte binefăcătoare. La tentația bolnavului de abandonare a luptei, asistentul spiritual îi răspunde cu toată puterea sa de convingere că e nevoie să meargă mai departe.

Un rol important în acest demers îl are preotul duhovnic, despre care omul contemporan vorbește atât de puțin, dar care are marea misiune de a găsi sensul duhovnicesc al bolii și scopul pentru care o îngăduie Dumnezeu.

Un loc privilegiat între celelalte rugăciuni, taine sau ierurgii, îl are Taina Sfântului Maslu, despre care s-a scris atât de mult, dar, din păcate, se știu atât de puține lucruri printre credincioși.

Am găsit în cadrul Cărților necanonice sapiențiale ale Vechiului Testament, mai precis în Cartea Înțelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah, un text care amintește de o practică asemănătoare Maslului încă din vremea vechilor evrei:

„Fiule, dacă ești bolnav, n-o lua în uxor, ci roagă-te Domnului, iar Domnul te va vindeca. Îndepărtează greșala, păzește-ți mâinile curate și de tot păcatul curățește-ți inima. Adu jertfă de tămădire binecuvântătoare și, drept jertfă de pomeneire, fănuță de grâu și prinoase mărinimoase, după puterea ta. Apoi fă-ți loc doctorului, căci Domnul l-a făcut și nu-l îndepărta, fiindcă ai nevoie de el. Sunt împrejurări când izbânda se află în mâinile lui, căci și el se va ruga Domnului, ca prin el. Acesta să-ți dea ușurare și vindecare, ca să scapi cu viață. Cel ce păcătuiește împotriva celui ce l-a făcut, acela să cadă în mâinile doctorului”.

Textul ebraic e mult mai elocvent în „La Bible de Jerusalem”, „Cel ce face pe viteazul în fața doctoru-”

lui / acela păcătuiește în fața Ziditorului său”.

Putem observa în textul citat că recomandarea ce se face bolnavului ține atât de rugăciunea către Dumnezeu, cât și de ascultarea doctorului. Nu se poate face rugăciune fără ascultare și nici ascultarea nu e completă fără rugăciune. Rugăciunea ține în primul rând de „îndepărtarea greșelii”, care nu se poate face decât într-o inimă curată „de tot păcatul”, ce nu poate fi străină de spovedanie.

Bolnavul credincios e chinuit de gândul că boala lui e urmarea păcatelor pe care nu le-a mărturisit. Taina Sfântului Maslu arată că Dumnezeu își manifestă mila lui în special față de cei suferinzi, care-și pun nădejdea în ajutorul și mila Domnului. În rugăciunile ce se citează aici, profeții și credincioșii cer împreună tămăduirea trupului, iertarea și curățirea sufletului de păcate. Sălășuirea Duhului, spunea părintele Stăniloae, are mai ales scopul curățirii de păcate, al tămăduirii de patimi și al ridicării omului la o viață de sfințenie, de slujire curată a lui Dumnezeu.

Spovedania, anterioară Maslului, a adus bolnavului iertare de păcatele mărturisite, dar el n-a avut timp să topească prin conlucrarea cu harul redobândit slăbiciunile păcătoase, hrănite printr-o obișnuință îndelungată cu păcatul, slăbiciuni care explică adeseori și boala trupului.

Cerându-se în rugăciunile Maslului tămăduirea trupului, iertarea și curățirea sufletului de păcate, se are în vedere însănătoșirea trupească și sufletească a bolnavului, pentru ca el să poată trăi o viață curată, închinată slujirii lui Dumnezeu.

Aceasta arată că Taina Maslului nu e pentru moarte, ca în catolicism, ci pentru o viață într-o sănătate și curăție.

De fapt, spune părintele Stăniloae, nu material și nici celelalte forme văzute constituie Taina, ci înțelegerea în credință a celor două persoane (preot și credincios) în ambianța Bisericii plină de Sfântul Duh, unde mărturisesc prin cuvinte această credință a celui ce săvârșește și a celui ce primește Taina.

Sfintele Taine ne descoperă însemnătatea trupului omenesc și importanța lui de „vas ales” plin de bogățiile adâncimilor dumnezeiești. Ele vin să ne convingă de puternica legătură dintre trup și suflet, ce trăiesc la nivelul umanului deopotrivă teandric și perihoretic.

A sfinți trupul înseamnă a sfinți și sufletul pentru că orice gest al trupului are repercusiuni asupra vieții sufletului. Hristos atinge prin lucrarea Lui trupul nostru, iar aceste atingeri se adâncesc în sufletul nostru, comunicând puterea lui Dumnezeu.

Astfel Domnul reactualizează opera Sa de mântuire cu fiecare din noi, cei ce participăm la această acțiune transfiguratoare și desăvârșitoare.

Asistența spirituală pentru bolnavii incurabili trebuie să aibă în vedere aceste modeste premise, dacă dorește ca scopul său să atingă o finalitate concretă în redobândirea unui trup și suflet sănătos, capabil să jertfească pentru Hristos timpul mântuirii.

Pr. dr. CRISTIAN MUNTEAN

Sfânta Mănăstire Căluu

(Urmare din pag. a 4-a)

Pavel. Încăperile incintei, „fiind foarte vechi, s-au dărâmat și se lucrează din nou”, iar în 1861, casele erau deja reedificate „în două etaje”, cum adevăresc documentele. După secularizarea averilor mănăstirești (1864), Căluu intră într-un grav proces de ruinare, ca majoritatea mănăstirilor din țară. O intervenție salvatoare vine din partea Comisiei Monumentelor Istorice care, în anii 1932 și 1937, efectuează unele lucrări de consolidare.

Astăzi, vizitatorul ajuns în fața Mănăstirii Căluu descoperă întâi ruinele monumentalelor construcții ale boierilor Buzzești, printre care se înalță turnul masiv al clopotniței. În mijlocul fostei incinte mănăstirești, se conservă eleganta biserică. Modestă, ca dimensiuni, este monumentul cel mai caracteristic al secolului al XVI-lea, impresionând prin turla maiestruoasă, înaltă și îngustă, cu cele douăsprezece ferestre obținute prin retragerea succesivă a zidăriei, procedeu care o evidențiază și mai mult. Decorația exterioară, opera meșterilor transilvăneni din 1588, cu elemente originale, îi oferă o notă de eleganță și frumusețe particulară.

Interiorul bisericii, compartimentat în pronaos, naos și altar, a fost împodobit prin anii 1593—1594, cu pictură în frescă, de meșteri autohtoni, unul fiind Mina zugravul. Datorită degradării, pictorul Barbu Coșoveanu o restaurează în 1834, aplicând procedeu vremii, „culoare peste culoare”, metodă ce permite redescoperirea bogatei compoziții scenice, inspirată din Erminia bisericăscă.

O deosebită valoare istorică reprezintă tablourile voievozilor Mihai Viteazul și Petru Cerceț (1583—1585), al doamnei Stanca, împreună cu fiul său Pătrașcu, Preda, soțul doamnei Florica, fiica lui M. hai Viteazul, precum și cele votive ale fraților Buzzești, cu soțiile lor: Radu și Stanca, Preda și Catalina, Stroe și Sima, aflate toate în pronaosul bisericii.

În anul 1610, la intrarea în biserică a fost adăugat un pridvor. Aici, în secolul al XVII-lea au fost zugrăvite portretele altor ctitori, anume: Radu Buzescu și soția sa Maria, împreună cu cei cinci copii ai lor, precum și Matei Basarab cu doamna Elina. Concepută și ca necropolă, pronaosul bisericii păstrează câteva morminte ale membrilor familiei: Radu Buzza, tatăl ctitorilor (1589), Stroe postelnicul (1589) și Stanca (1590), fiul și soția marelui armaș Radu.

Asemenea tuturor ctitorilor boieresti, și Mănăstirea Căluu a fost înzestrată cu valoroase obiecte cultice (icoane, sfinte vase, cruci, veșminte preoțești, cărți de slujbă), însă au dispărut de-a lungul secolelor. Dintr-unele, se mai păstrează clopotele donate în anul 1588 de Radu Buzescu, Pomelnicul triptic, din 1825, și Catapeteasma de lemn, „săpată, poleită și zugrăvită”, menționată documentar în anul 1828.

Cu privire la activitatea culturală de la Mănăstirea Căluu, nu există date concludente, mai ales că a fost permanent în stăpânirea călugărilor greci. Însă, odată cu venirea arhimandritului Chiriac Râmniceanu, în Mănăstire vor începe să se afirme o serie de cărțurari, sub conducerea egumenului. Astfel, chiar la un an după numirea sa, aici activa logofătul Sandu. În 1824, însuși Chiriac redactează o lucrare originală, intitulată *Lexicon cu viețile sfinților*; corectura manuscrisului aparține logofătului Ilie, iar transcrierea, monahului Pahomie. Unul dintre ucenicii egumenului, anume Constantin, termen de copiat în anul 1827 *Tripesnețele, facerea lui Iosif și un Aghiasmatar*, ambele fiind scrise din „porunca Sfinții Sale Părințele arhimandrit Chiriac, i chelțulăla”.

În prezent Mănăstirea Căluu cunoaște o perioadă de întinerire și consolidare. Obșteea, în frunte cu arhimandritul Corneliu Miroslav, depune eforturi pentru ridicarea sfântului așezământ la strălucirea ce i se cuvine. Printre cele mai vrednice realizări, se înscrie monumentala biserică nouă, amplasată în partea dreaptă a intrării în vechea incintă.

(Urmare din pag. a 3-a)

bologic, drept elementele sau atributele caracteristice ale Maicii Domnului. Și aceasta după secole și secole de evoluție a cultului Sf. Fecioare Maria. Despre frumusețea crinilor ne vorbește *Cântarea Cântărilor*, poem care, în coordonate vetero-testamentare, este un dialog, o nuntă mistică între Divinitate și poporul Său, iar în cele creștine, o nuntă, de asemenea, mistică, între Hristos-Mirele și Biserica-Mireasa Sa, Mireasă asemuită cu crinul.

Încă de la începuturile poemului, a *Cântării Cântărilor*, iubitul își aseamănă mireasa cu crinul, pe care îl plasează între scările pentru a-i spori valoarea, gingășia și frumusețea. Aranjamentul este extrem de sugestiv, obligând la comparații, în situația în care scaiul, cu spinii săi, este considerată ca ultima dintre plante, ca valoare. O aflăm și din *Cartea lui Iov* (31, 40), unde ni se sugerează că scaiul, spinul este o buruiănă și nimic altceva (și dacă am intristat de moarte sufletul stăpânilor... / atunci să crească spinii în el în loc de grâu).

În contextul nunții mistice, Evangheliile îl numesc pe Hristos Mire: Ioan Botezătorul se autointitulează prietenul Mirelui (Ioan 3, 29), Apostolii nu pot fi triști câtă vreme se află Mirele cu ei (Matei 9, 15; Marcu 2, 19-20; Luca 5, 34). Sf. Apostol Pavel, la rândul său, incredințează Biserica din Corint lui Hristos, ca pe o fecioară neprihănită (2 Corinteni 11, 2). Sf. Grigore de Nyssa, în secolul al IV-lea, a văzut în Mireasă un simbol al sufletului omenesc în ardoarea iubirii de Dumnezeu. În ultimă instanță, poemul cântă unirea sufletului cu Dumnezeu prin iubire, deoarece sufletul ce se unește cu Dumnezeu nu se mai satură de ceea ce gustă.¹

Atât pentru ctitorii care, lecturând-o, nu au acceptat ori nu acceptă interpretarea sa mistică ori alegorică, cât și pentru cei care nu au acces la straturile ei sacrale, *Cântarea Cântărilor* rămâne un imn al iubirii desăvârșite dintre bărbat și femeie — *Să a făcut Dumnezeu pe om după chipul său; ... a făcut bărbat și femeie* (Geneza 1, 27) — cu al său corolar, nunta.

Și astfel, din polifonia hermeneutică a textului sacru antic, floarea de crin a trecut în

mentalul și imagistica unei lumi, cea medievală, în care (în)semnele heraldice au jucat rolul unor simboluri vizibile ale unor mesaje ori puteri invizibile. Crinul heraldic al succesivelor steme a jucat un important rol într-un spațiu, cultural-religios european, unde / și într-un timp, Evul Mediu, când / scrisul nu avea atâta greutate ca imaginea. În coordonatele spațio-temporale date, gândirea era preponderent figurativă, comunicarea bazându-se, în special, pe capacitatea de sugestie a imaginii și pe puterea aproape magică a cuvântului rostit, nu scris.²

Or, puterea magică a cuvântului rostit era, în cazul prestării omagiului de vasalitate, un jurământ / legământ / depus, și cu așa ceva nici un creștin nu se putea juca. Iată pentru ce nu împărtășim opinia unor istorici români, conform căreia, după ce au prestat un jurământ, Mușatinii, de la Petru I la Ștefan cel Mare, nu și-au propus să-l respecte. Dincolo de faptul că a presta jurământ de vasalitate însemna, în Evul Mediu, acceptarea depozitării de jurământ în familia seniorului său, într-o epocă în care relațiile internaționale erau puternic personalizate, vasalitatea nu era o înjosire ci era, păstrând proporțiile, echivalentul acceptării în NATO din zilele noastre. Sub raport religios, argumentăm poziția noastră, pe principiul că un legământ trebuia respectat, citând din Moltfelnic, mai precis din *Rugăciunile de iertare* ce se spun de către preot la *Rânduiala înmormântării: Așa Doamne, Dumnezeu nostru...* [dacă] a căzut robul Tău sub blestemul tatălui sau al măicii sale sau sub blestemul său... și a luat legătură nedezlegată [subl. n. — C. I.] ... iartă-l pe acesta prin mine slujitorul Tău. Iar în altă parte, găsim: ... și-i iartă lui toate... [inclusiv] de legătura pusă în orice chip asupra lui, cu care el însuși... s-a legat pe sine.³

1 *Cântarea Cântărilor*, versiune revizuită după Septuaginta, redactată și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte ostenele, București, 1998, p. 10; cf. Sf. Grigore de Nyssa, *Tălcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, trad. în românește de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae și Pr. Ioan Buga, București, 1982 (PSB).

2 C. I. Ittu, *Semnale de telegraf*, Sibiu 2001, p. 78; Idem, *Filotei monahul alias Filos logofătul lui Mircea cel Bătrân*, în „Telegraful Român”, Anul 143, Nr. 41—44, pp. 6-7.

3 *Moltfelnic*, București, 1998, pp. 195—197.

Eternitatea Axioanelor de la Mănăstirea Neamț

Impodobite cu *Icoana Măicii Domnului* de la Mănăstirea Neamț, pecete sfântă de secol VII (665), dăruită de împăratul bizantin Ioan al VIII-lea Paleologul (1425—1448) domnitorul Alexandru cel Bun (1400—1430), *Axioanele tradiționale de la Mănăstirea Neamț* (Piatra Neamț, 2003, 97 p.), înmănușiate în Colecția Fundației Culturale „Pavel Lungu”, reprezintă un evident succes editorial și deopotrivă unul cultural și artistic inconfundabil.

Reimprospătate cu fiecare interpretare; impodobite, evident, cu sufletul fiecărui rugător și creator de muzică religioasă, cele 30 de axioane, câte alcătuiesc respectiva colecție, aduc în prim plan numele unor mari protopsalți români ce și-au legat întreaga lor viață de altarul și strana sfintei Mănăstiri Neamț: Antonie Putneanul, Iosif Moldoveanul — Protopsaltul, Visarion „Duhovnicul” sau creații mai noi datorate profesorului bizantinolog Pavel Lungu (n. 1962), titularul catedrei de muzică psaltică și liniară de la Seminarul Teologic „Veniamin Costachi” — Mănăstirea Neamț. O notă aparte constituind-o, de pildă, și *Axionul, eh VIII*, de același Iosif Protopsaltul care, prin textul tradus în limbile engleză și franceză se adresează, evident, occidentalilor „de a asculta pe limba lor”

un axion ce face parte din tezaurul eternității de la Mănăstirea Neamț din Moldova. Fiindcă, observă profesorul Pavel Lungu, „Ar trebui ca modernitatea să accepte faptul că *muzica bizantină este o altă muzică...* iar axioanele de la Mănăstirea Neamț duc mai departe marile teme ale *muzicii bizantine* și sunt sacru tradițional” (p. V).

Prin *Anexa* de la p. 87—97, profesorul bizantinolog Pavel Lungu desfășoară asupra fiecărei creații o minuțioasă analiză morfologică și de interpretare artistică concretă. Astfel, distinsul nostru coleg punctează cu siguranță asupra felului în care ar trebui înțelese axioanele „prototip” de la

Neamț păstrate prin „predanie”. Semnatarul studiului la care ne referim identifică în aceste creații, de pildă, legătura dintre anumite segmente melodice cu „proporția divină” sau „proporția divină”; apoi scoate în relief anumite intervale melodice caracteristice acestor cântări liturgice; vorbește despre ison ca „bază a sistemului muzical folosit (trifonie, tetrafonie, diapason etc.); identifică teme și elemente componente asimilate în și din creația unor compozitori protopsalți precum: Eustatie de la Putna, Nectarie Frimu și Nectarie Schimonahul, Petru Efesiu, Grigorie Vizantie, Ieromonahul Calistrat de la Mănăstirea Zografu (Muntele

Athos), Visarion Protopsaltul, Iosif Naniescu etc.

În ansamblul lor paginile din *Aneză* ne invită, după opinia noastră, la o analiză tot mai aplicată, cu caracter stilistic, asupra fiecărei cântări ce urmează a fi interpretată vocal (solistic sau în formație de tip monodic).

Dar *Colecția de Axioane* la care ne-am referit devine tot mai accesibilă dacă avem în vedere și caseta audio: *Ecclesiastical Byzantine Hymns I/Axioane de la Mănăstirea Neamț*, Electrecord — STC 001331. „Garantia interpretării autentice «după firea moldovenească» a acestor axioane — apreciază Arhid. prof. Ioan Ivan — este dată de profesorul Pavel Lungu, de la Seminarul Teologic „Veniamin Costachi”, Mănăstirea Neamț, făuritorul și dirijorul formației *Imn*”.

Desigur, cartea „*Axioanele tradiționale de la Mănăstirea Neamț*”, apărută sub îngrijirea profesorului bizantinolog Pavel Lungu și finalizată, din punct de vedere moral și material, prin îndemnul I.P.S. Daniel, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, și a altor susținători de nădejde, reprezintă, iată, o investiție umană și de specialitate ce merită, deopotrivă, atenția și prețuirea noastră deplină.

Prof. dr.
CONSTANTIN CATRINA

Înălțarea eroilor

(Urmare din pag. a 5-a)

Horea: „Iar când va veni dușmanul / Să vă ia pământ și drept, / Români, scuturați stejarul, / Ca din somn să mă deștept!”

În poezia „Un râu ce se pornește”, vibrează în acorduri entuziaste, elanul poetului Iosif Vulcan, care grăiește: „Popor de viță-naltă, / Române, cântă, saltă, / Că ești nemuritor: / Nu pieri mișelește / Un râu ce se pornește / Dintr-un mureț izvor!”

Cu aceleași accente de entuziasm, grăiește și I. Nenișescu în imnul „Pui de lei”:

„E vița noastră făurită
De doi bărbați cu brațe tari,
Și cu voința oțelită,
Cu minți deștepte, inimi mari.
Și unu-i Decebal cel harnic
Iar celălalt Traian cel drept,
Ei pentru vatra lor, amarnic
Au dat cu-atația dușmani piept.
Și din așa părinți de samă
În veci s-or naște luptători
Ce pentru patria lor mamă
Vor sta ca vrednici următori...
Eroi au fost, eroi sunt încă
Și-or fi în neamul românesc,
Căci rupți sunt ca din tare stâncă
Românii orișunde cresc.”

Ca un corolar adecvat, alesele gânduri exprimate de Al. Vlahuță, în a sa odă, închinată „Eroilor-martiri”, vin să exprime recunoștința datorată cu prisosință pentru jertfa vieții lor, adusă de eroii martiri, pe altarul patriei, pentru triumful dreptății:

„Veșnică-i dreptatea și veșnici sunt martirii
Care-și jertfesc viața pentru triumful ei”.

ANUNȚ

Dorim a încunoștința că s-au calculat drepturile de autor, la „Telegraful Român”, pe anul 2003.

Adresăm rugămintea celor care au semnat materiale apărute în paginile foii șaguniene, să binevoiască a ne trimite adresa exactă și codul numeric personal spre a le putea achita drepturile ce li se cuvin.

REDACȚIA

Cultul lui Ștefan cel Mare și Sfânt

(Urmare din pag. a 3-a)

datinilor, Ștefan cel Mare își ridică peste creștele celor cinci veacuri, chipul nimb al sfințeniei. Cu trecerea timpului, se arată tot mai netrecător. Piatra de mormânt din marmoră de Carrara nu l-a putut cuprinde și nici țintul pe loc, ci ea mărturisese doar că „crugul vieții pământeste, s-a înădit acolo cu crugul veșniciei”.

Cronicarul Grigore Ureche (1595—1647) notează: „unde nu cugetai, acolo îl aflai”. Pretutindeni, de-a lungul și de-a latul Moldovei, firul vieții și al istoriei se întoarce la moștenirea lui. Pe bună dreptate că la „trecerea la locașurile veșnice”, s-a stărnit multă consternare și jale... „de plângeau toți, ca pe un părinte al său”. Și apoi mai adaugă: „...ce după moartea lui, până astăzi, îi zicu — sveti (sfântul) Ștefan Vodă”.

Cu certitudine, culese de pe buzele tuturor. Căci... „nimeni din domni, nici mai înainte, nici după aceea l-au ajuns”. Această stare apăsătoare, peste toată suflarea Moldovei s-a menținut și în următorii ani, ca pe parcurs să apară versurile populare, ca o altă „Mioriță”, după vorbele bătrânilor: „Plânge dealul / plânge valea / plâng pădurile bătrâne / și norodul, în hohot plânge / cui ne lași pe noi, Stăpâne?”.

Deci și natura se pare că a luat parte la durerea Moldovei, căci cronică consemnează că, în acel an „a fost” o iarnă grea și geroasă, cum n-a fostu așa nici odinioară și deci peste vară au fostu ploii grele și povoare de ape și multă înecare s-au făcutu”.

De bună seamă că în conștiința urmașilor săi, umbra Măriei Sale de Mare Român și Bun Creștin, era adânc înrădăcinată, cu toții l-au avut la mare evlavie, considerându-l sfânt. Nu ni s-a păstrat un text anume cum îl cinsteau de-a lungul veacurilor, dar îi simțeau ca și noi cei de astăzi prezența, auzeau pașii purtați pe lespezile bisericilor, printre ruinele cetăților și în foșnetul frunzelor din codrii Carpaților.

Dreapta credință și evlavie creștină pulsau puternic în popor și nu putem concepe, să-l fi uitat o clipă pe cel ce s-a identificat cu vrerile și aspirațiile lui, ci l-au avut în mare cinste și chiar i se rugau. Poporul, spune Nicolae Iorga (1870—1940), știa că neamul său a dat cândva — dăunând trei sute de ani în urmă — un om minunat, „un sfânt cum nu mai poate răsiți altul”. El era izvorul a toată vitejia, el era fântâna tuturor dreptăților, el era marea bunătaților. Și suspina în vremuri grele și rugăciune

nea lor, se suia la dânsul ca la Dumnezeu”, „Săracul Ștefan Vodă, unde-i să vadă?”.

Poetul Mihai Eminescu (1850—1889), îi atribuie puteri nebănuite, cum observăm din versurile „Doina”: „Ștefane, Măria Ta, Tu la Putna nu mai sta...”. George Coșbuc (1866—1918), în poezia „Moartea lui Gelu”, credea că atunci când e vorba de țară, „sunt vii și morții din mormintele lor”.

Istoricul Dimitrie Onciul, în fața a peste 20 000 de români, în pelerinaj la mormântul lui Ștefan cel Mare în anul 1904, a rostit un vibrant cuvânt, pe care și-l încheie cu o rugă caldă: „Măreață umbră, reversă lumina ta asupra noastră și asupra neamului tău întreg și spre faptele iubirii de țară, ale iubirii de neam, ale iubirii de lege, virtuți, prin care tu strălucești în veacuri, îndreaptă și unește cugetele noastre”.

Părintele exarh Zaharia Voronca, luând cuvântul a spus printre altele: „Ștefan cel Mare prin ferma sa credință în Dumnezeu, și-a apărât țara de dușmani și a reușit să apere Europa întreagă, de cel mai periculos dușman al Crucii... Folosul credinței Măriei Sale nu a fost numai pentru Ștefan cel Mare, ci el s-a revărsat și asupra urmașilor săi, s-a revărsat și se revărsă în mod abundent și asupra noastră”. (Candela (1904).

Fără îndoială că, au fost nenumărate pelerinaje la mormântul „Marelui Strămoș”, de-a lungul celor 488 ani, în fața căruia au pășit cu emoție și evlavie creștină și s-au rostit în tăcere sau în șoaptă rugăciuni către Măria Sa și s-au vărsat lacrimi. Biserica nu le-a respins, știind că: „vocea poporului credincios este vocea lui Dumnezeu”.

De la cuvântarea învățatului Arhimandrit Vartolomeu Măzăreanu, din 1762 și până astăzi, avem o serie de lucrări, inspirate din ceea ce mărturisește poporul nostru credincios și în urma minuțioaselor cercetări ale materialelor arheologice și a documentelor vechi. Din toate acestea se desprinde ușor, de câtă cinste și recunoștință dă dovadă poporul nostru față de Ștefan cel Mare și Sfânt, din punct de vedere creștin, aureolat cu nimb de sfânt și de neîntrecut conducător și apărător de țară.

Actul de canonizare a Slăvitului Voievod, săvârșit la 2 iulie 1992 de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, nu este decât „un act de recunoaștere” a ceea ce de-a lungul veacurilor și permanent, poporul nostru a simțit pentru Ștefan cel Mare. De aceea, canonizarea sa este o împlinire

a unei fapte plăcute lui Dumnezeu, răspunzându-se și simțămintelor de evlavie ale credincioșilor. Trebuie precizat că, Biserica nu a impus cinstirea și pomenirea cultului vreunui sfânt, ci, constatând existența unui astfel de cult, aceasta a procedat, potrivit rânduielilor stabilite la canonizarea acestuia, printr-un document solemn, a celui ce s-a învrednicit pentru meritele sale, de un asemenea cult.

Prin grija Chiriarhului locului, s-a compus: slujba sfântului cu priveghere pentru data de 2 iulie a anului, ziua „trecerii la veșnicile locașuri” și acatist, care aici la mormântul său se oficiază în fiecare zi de „marți” a săptămânii, cu refrenul: „Bucură-te, Sfinte Ștefane, Binecredincios Voievod și apărător al creștinătății”. Zilnic la Sfânta Liturghie, troparul și condacul precum și otpustul, după rânduiala tipicului bisericesc.

Atât canoanele, stihirile vecerniei și acatistul, reflectă: evlavie, ostenele, dreptatea, larga dărnicie bisericilor, săracilor, vitejilor, dragostea nemărginită de glia străbună și apărarea credinței strămoșești față de prozelitismul altor culte străine de legea și neamul nostru.

În continuare, redăm câteva crâmpie din slujba sfântului, spre exemplificare, după cum glăsuiește psalmistul David: „... „Celor drepti li se cuvine laudă” (Ps. 32, v. 1) și „întru pomenire veșnică va fi dreptul” (Ps. 111, v. 6).

„Cinstită este înaintea Domnului moartea cuvioșului Său, afirmă Psalmistul, cinstită a fost înaintea Domnului și moartea Slăvitului Ștefan al Moldovei, cum mărturisește poporul, care l-a plâns, ca pe un părinte al său și i-a zis, cinstindu-l, Sfântul Ștefan Vodă”. (Stihira I de la Stihioavnă a Vecerniei).

„Dragostea de țară și dreapta credință ai primit-o de la mama ta, slăvite Ștefane, odată cu laptele ce l-ai supt de la pieptul ei, iar răvna pentru apărarea lor, de la tatăl tău, te-ai pilduit”. (Peasna I, strofa II).

„Înălțând Bisericii pe întreg pământul românesc, cu bucurie ai cântat lui Dumnezeu: iată, cât este de bine și de frumos, când frații sunt împreună, rugându-se lui Dumnezeu cu dreaptă credință, precum strămoșii noștri”. (Peasna IV, strofa I).

„Văzând multă risipire și stricăciune, la sfintele locașuri din Sfântul Munte Athos, cu prisositoare dragoste, te-ai îndreptat către ele, dându-le cele trebuitoare, pentru a-și redobândi frumusețea și trăinicia cea dintâi”. (Peasna IV, strofa II).

„Întărindu-te cu postul și cu rugăciunea, neclintit ai stat de strajă la poarta creștinătății, Țara Moldovei, biruind pe dușmanii țării și ai credinței strămoșești”. (Peasna VII, strofa I).

„Stăpânit cu totul de credință în învieirea morților, ai împodobit cu aleasă frumusețe pietrele de mormânt ale părinților tăi”. (Peasna VIII, strofa II).

„Multă iubire de oameni ai arătat, Doamne, neamului nostru, dându-ne pe Slăvitul Ștefan, domn și părinte, căruia i-ai luminat mintea și ai dat tărie brațului, ca să poată birui cu puterea Ta, pe vrăjmașii creștinătății. Pe acesta noi îl avem părinte ocrotitor al hotarelor țării și credinței strămoșești apărător”. (La laude, strofa IV, gl. 8).

Troparul Sfântului, gl. I, reflectă prescurtat, toată viața și osteneala sa: „Neînfricat apărător al dreptei credințe și patriei străbune, mare ctitor de locașuri sfinte, Ștefan Voievod, roagă pe Hristos Dumnezeu, să ne izbăvească din nevoi și din necazuri”.

Din 1992 cultul său și-a luat locul cuvenit în imnologia creștină și este săvârșit cu toată evlavie și răvna cuvenită sfinților Bisericii noastre.

La comemorarea celor cinci sute ani de la „trecerea la locașurile veșnice”, ale Sfântului și Marelui Ctitor, găsește necropola sa ca o bijuterie, afară doar că nu s-a terminat de pictat Biserica voievodală, cu un personal de peste 90 viețuitori din toate colțurile țării noastre, cu ateliere de pictură, sculptură, croitorie, ateliere mecanice, tâmplărie și o casă de pelerini pentru cinstirea Mitropolitului Bucovinei Visarion Puiu.

Muzeul s-a reorganizat și amenajat, după proiecte întocmite și studiate de specialiști în acest domeniu, după o muncă de 9 luni încheiate.

Dar, bucuria nu poate fi deplină, câtă vreme „nu suntem liberi sub aspect spiritual, cât timp Basarabia și nordul Bucovinei sunt teritorii înstrăinate”, cum preciza Domnul Profesor Ștefan Andreescu din București, prezent la Simpozionul „Ștefan cel Mare și Sfânt, Atlet al credinței creștine”, organizat și găzduit, de Mănăstirea Putna între 18—25 aprilie a.c., la care au participat istorici, cercetători, arheologi, ierarhi, preoți, profesori și monahi, din țară și de peste hotare. (Ziar „Crai Nou”, Suceava, nr. 3645, din 21 aprilie 2004, pag. 16).

AGENDA I.P.S. MITROPOLIT ANTONIE

- **Marți, 1 Iunie 2004** — I.P.S. Sa a primit pe Prof. univ. Dr. Corneliu Bucur, Director General al Complexului Muzeal „Astra” Sibiu.
- A primit pe Pr. prof. dr. Vasile Grădian de la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu.
- A primit pe P.C. Pr. Tudor Sicoe, de la Parohia Hurez, Protopopiatul Făgăraș.
- **Miercuri, 2 Iunie 2004** — A primit pe sora Bîte Carmen Simona, de la Mănăstirea Măgura - Jina.
- **Joi, 3 Iunie 2004** — A participat la Liturgia festivă a absolvenților Facultății de Teologie, promoția 2004, în Capela Mitropolitană.
- La sfârșitul Sf. Liturghii a rostit un cuvânt de învățătură.
- A primit pe P.C. Pr. Simion Săsăujan de la Parohia Valea Aurie din Sibiu.
- A primit pe P.C. Pr. Pensionar Ioan Savu de la parohia Sebeșul de Sus, Protopopiatul Avrig.
- A primit pe P.C. Pr. Andrei Sicoe de la Parohia Brașov - CFR Triaj.
- A primit pe P. Cuv. Arhim. Ilarion Urs, Starețul Mănăstirii „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus.
- A primit pe dl. Grid Modorcea, scriitor din București.
- **Vineri, 4 Iunie 2004** — A primit pe P.S. Caiinic Argatu, Episcopul Argeșului și Muscelului.
- **Sâmbătă, 5 Iunie 2004** — A primit pe P.S. Dorimedont, Episcopul de Edineț și Briceni, Republica Moldova. A fost o întâlnire foarte interesantă.
- A vizitat Mănăstirea „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus, unde s-a întâlnit cu dl. arhitect Victor Modoran, dl. ing. Alexe Plămădeală și dl. ing. Bogdan Ioniță, pentru construcția unei trapeze la Academia de la Sâmbăta.
- **Marți, 8 Iunie 2004** — A primit pe P. Cuv. arhim. Ilarion Urs, starețul Mănăstirii „Brâncoveanu” de la Sâmbăta de Sus.
- A primit pe P.C. Pr. Ezechil Oancea, consilierul economic al Arhiepiscopiei.
- **Miercuri, 9 Iunie 2004** — A primit pe fostul preot Câmpean Vasile, împreună cu soția, de față fiind Permanența Consiliului Eparhial Sibiu.
- **Joi, 10 Iunie 2004** — A primit pe P.C. Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, consilierul cultural al Arhiepiscopiei.
- A primit pe P.C. Pr. Ezechil Oancea, consilierul economic al Arhiepiscopiei.
- **Vineri, 11 Iunie 2004** — A primit pe Aurelia Buda din Câmpeni - Alba.
- A primit pe dl. Emil Plic din New York, ing. Mihai Buda din Italia și ing. Ioan Buda din Tg. Jiu cu fam.
- **Luni, 14 Iunie 2004** — A plecat la București, pentru a participa la lucrările Sf. Sinod al B.O.R.
- S-a întâlnit cu I.P.S. Nicolae al Banatului, I.P.S. Teofan al Olteniei cu care a discutat despre transferul fostului preot Câmpeanu, în eparhia Timișoarei.
- A primit pe Maica Benedicta Chirobocea, stareța mănăstirii Christiana - București.
- **Marți, 15 Iunie 2004** — A participat la ședința Sf. Sinod.
- **Miercuri, 16 Iunie 2004** — Este primit în audiență de dl. procuror general al României, Ilie Botoș.
- A primit pe P.S. Laurențiu Streza, episcopul Caransebeșului, împreună cu fiica sa Iuliana și viitorul ginere Traian Govoreanu.
- A prezidat lucrările Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Ardealului.
- **Joi, 17 Iunie 2004** — A participat la lucrările Sf. Sinod al B.O.R.
- A primit pe dl. Arthur Silvestri, istoric și scriitor din București.
- A primit pe dl. ing. Mihai Plămădeală din București.
- În după-masa aceleiași zile s-a reintors la Sibiu.
- **Marți, 22 Iunie 2004** — A primit în audiență pe P.C. Pr. pensionar Nechifor Todor din Sibiu.
- A primit pe P.C. Pr. protopop Pavel Simion din Chicago - S.U.A.
- A primit pe P.C. Pr. Gălea Emil din Aiud.
- A primit pe monahia Andreea Hasna, angajată a Arhiepiscopiei Sibiului.
- A primit pe P.C. Pr. protopop Ioan Ciocan de la Făgăraș.
- A primit pe monahia Maria Streulea, stareța Mănăstirii Măgura - Jina, protopopiatul Săliște.
- **Miercuri, 23 Iunie 2004** — A primit pe P.C. Pr. conf. univ. Simion Tudoran, de la Facultatea de Teologie din Alba Iulia.

Pr. VALENTIN SICOE
— Secretar eparhial —

ITINERAR PASTORAL

Din încredințarea și cu binecuvântarea înalt Prea Sfințitului Mitropolit Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, Prea Sfințitul Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, VISARION RAȘINĂREANU a săvârșit următoarele:

- **28 MAI 2004** — P.S. Sa a vizitat canonic parohiile Merchiaș, protopopiatul Rupea și Porumbacu de Sus-Răsăritean, protopopiatul Avrig.
- **29 MAI 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie în Capela mitropolitană din Sibiu hirotonind întru diacon pe teologul Dragoș Dobrițoiu.
- Seara a slujit și predicat la Vecernia Oastei Domnului în Catedrala din Sibiu.
- A participat la inaugurarea Sălii Thalia din Sibiu, recent restaurată.
- **30 MAI 2004** — RUSALIILE — P.S. Sa a săvârșit Sfânta Liturghie arhierescă în Catedrala mitropolitană, hirotonind întru preot pe diaconul Dragoș Dobrițoiu pe seama parohiei Dăișoara, protopopiatul Rupea.
- Seara a slujit Vecernia și slujba plecării genunchilor în Catedrală.
- **31 MAI 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă la Mănăstirea „Sf. Treime” din Orlat, prot. Săliște, rostind cuvânt de învățătură.
- Seara a slujit și predicat la Vecernie în biserica „Sf. Treime” din Sadu, prot. Sibiu, nou construită și unde a sfințit și trei clopote (Pr. paroh Gheorghe Boorel).
- **1 Iunie 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă la Schitul „Sf. Treime” din Sibiul, prot. Săliște, rostind cuvânt de învățătură.
- **2 Iunie 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în Capela mitropolitană din Sibiu cu prilejul înălțării promoției 1974 a Facultății de Teologie din Sibiu, rostind cuvânt de învățătură.
- **3 Iunie 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în Capela mitropolitană cu prilejul terminării cursurilor anului IV.
- A săvârșit în Capela un Te-Deum cu prilejul reintâlnirii colegiale a promoției 1984.
- A participat la festivitatea de premiere a elevilor participanți la Olimpiada de religie pe jud. Sibiu. În aceeași zi a binecuvântat bustul mitropolitului Nicolae Bălan din curtea Facul-

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se adresează REDACȚIEI Telegrafului Român. Sibiu, Str. Mitropoliei nr. 35. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul Tipografiei Eparhiale Sibiu

COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului — președinte; P.S. Visarion Rașinăreanu - Episcop-vicar — vicepreședinte; Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan — redactor responsabil; Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu.

I.S.S.N. 1223-8392

● Semnalăm ● Semnalăm ●

● **Ortodoxia și problemele lumii contemporane** de Anastasios Yannoulatos, Arhiepiscop al Tiranei și a toată Albania, traducere de Drd. Gabriel Mândrilă și pr. prof. dr. Constantin Coman. Cartea apare la Editura Bizantină, București, 2003, 247 pag.

„Anastasios Yannoulatos s-a născut în Pireu în anul 1929. A studiat teologia la Universitatea din Atena, istoria religiilor, misiologie și etnologie la Universitățile din Hamburg și Marburg, ca bursier Alexander von Humboldt. A studiat diferite religii în India, Tailanda, Sri Lanka, Coreea, Japonia, Kenia, Uganda, Tanzania, Nigeria, Brazilia, Mexic, Caraibe, etc.

Doctor în teologie al Universității din Atena (1970), a predat Istoria religiilor la Facultatea de Teologie a acestei universități între 1972 și 1997. Din 1993 este membru corespondent al Academiei din Atena.

Din 1992 este Arhiepiscop al Tiranei și a toată Albania, reușind să reorganizeze din ruine Biserica Ortodoxă din Albania și desfășurând în același timp o vastă activitate socială în domeniul sănătății, al educației, al asistenței sociale și al culturii.

A scris un număr de opt cărți în domeniul istoriei religiilor, a publicat un număr impresionant de studii de specialitate, din care peste 130 în diferite limbi străine (engleză, franceză, germană, suedeză, finlandeză, olandeză etc.).

Il cunosc pe Înalt Preasfințitul Anastasios de foarte mult timp, încă de pe când lucra în Consiliul Ecumenic al Bisericii. A făcut de curând și o vizită în România. Credem deci că e o bună lectură cartea Sa asupra ortodoxiei și problemelor lumii contemporane, mai ales acum când îndeplinește la funcția de arhiepiscop al Tiranei și a toată Albania.

● **Semnalăm două cărți apărute la Editura Paralela 45** ale lui Ovidiu Moceanu: *Teologie și filologie*. Andrei Șaguna vs. Ion Heliade Rădulescu, și *Literă și duh*.

Vom începe cu prima: *Teologie și filologie*. Andrei Șaguna vs. Ion Heliade Rădulescu (198 pag.).

„Lucrarea prezintă o polemică semnificativă din secolul al XIX-lea dintre două personalități de prim rang ale culturii și literaturii române, stărnită de inițiativa lui Ion Heliade Rădulescu de a traduce Biblia în limba română. Autorul studiază cu rigurozitate științifică implicațiile polemicii, în relație cu contextul istoric și cu trăsăturile specifice ale personalității celor doi protagoniști.

Adresată deopotrivă teologilor, filologilor, precum și tuturor celor interesați de aspecte mai puțin cunoscute din viața și activitatea acestor oameni de cultură, lucrarea reprezintă în același timp și un prilej de a-i omagia: împlinirea a două sute de ani de la nașterea lui Ion Heliade Rădulescu (n. 1802) și a 195 de ani de la nașterea lui Andrei Șaguna (n. 1808).”

Acum mai în urmă, Profesorul Dr. Ovidiu Moceanu a devenit preotul Ovidiu Moceanu. Cartea sa este un lucru foarte bun, pune în paralelă pe un mare om al Bisericii,

Andrei Șaguna și Ion Heliade Rădulescu. Este o carte de mare importanță pentru că pune în paralelă pe un om al Bisericii, cu unul care e la începutul literaturii românești. E foarte interesant cum vede această relație un scriitor care acum e și cleric, și care coboară, pe linia preocupărilor sale, în curajul de a-i pune pe acești doi într-o paralelă interesantă.

Cea de a doua carte, *Literă și duh*, e prezentată de P.S. Visarion Rașinăreanu, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului: „În cazul de față, surpriza este deosebită prin faptul că autorul volumului, intitulat atât de sugestiv *Literă și duh*, este un laic, dar cu o aleasă pregătire teologică și care, prin scrisul său, face cinste Bisericii.”

Dacă deschizi cartea, vezi că e plină de titluri teologice, care ar face bine oricărui teolog. E de la sine înțeles că ele pot face succesul unei lecturi de interes major mai ales tinerilor teologi, cărora le-o și recomandăm. Dar nu numai lor.

● Editura Enciclopedică București publică cartea lui Alexandru Mironescu: *Centenarul nașterii 1903—2003*. Mărturie despre gânditor și operă adunate și publicate de Ileana Mironescu Sandu (București, 2003, 291 pag.).

Pe profesorul Alexandru Mironescu l-am cunoscut încă de vreme, pe când era unul dintre luptătorii pentru credință, făcând parte din mișcarea „Rugul Aprins” de la Antim, condusă de bunul său prieten Sandu Tudor (Ieroshimonahul Daniil Tudor).

Pe lângă că a fost un scriitor această operă a lui se îmbina foarte bine cu aceea de mărturisitor al credinței și faptul de a fi fost membru într-o organizație ca aceea condusă de Sandu Tudor. Parcă ieri au fost toate acestea. Îmi aduc aminte bine de dânsul căci eram și eu printre ceilalți 12 studenți care urmau o ucenicie duhovnicească față de „Rugul Aprins”. El a fost unul dintre marii literați ai vremii lui.

Volumul acesta ni-l aduce în amintire dintr-o epocă frumoasă, pentru activitatea creștină, dar extraordinar de dureroasă, pentru toți cei care se angajau și militau pentru creștinism într-o vreme în care numai a fi creștin era un pericol, dar el era mai mult decât atâta. A trecut apoi și prin temnițele comuniste împreună și cu Sandu Tudor, cu Benedict Ghiuș, iar dintre cei tineri cu Roman Bragă, Sofian Boghiu printre care trebuie să-l amintesc încă și pe fiul său, Șerban Mironescu.

Profesorul Alexandru Mironescu va rămâne, în amintirea tuturor celor care l-am cunoscut, ca un mare dascăl al culturii și spiritualității românești din acele vremuri triste, prin care am trecut cu toții. Pentru noi, studenții de atunci, a fost însă omul care spunea adevărul, fără ocolișuri, în numele lui Iisus Hristos.

Ne rugăm lui Dumnezeu ca, și cu această ocazie să-l pomenească întru împărăția Sa. A făcut mult bine, a fost la dreapta scriitorului Sandu Tudor, în vremuri în care riscul era foarte mare. Dar el a stat.

ANTONIE P.

Tragedia dezbinării și speranța împăcării

(Urmare din pag. a 2-a)

nătatea lui ca și cum ceilalți apostoli s-ar înscrie într-o categorie inferioară, în perioada medievală s-a dezvoltat ideea unui primat juridic al papei conform căruia numai el singur are deplinătatea adevărului prin inspirație specială de la Sfântul Duh. Aceste concepte au fost susținute cu atâta înverșunare încât s-a ajuns la dogmatizarea lor (primatul papal și infailibilitatea papei — adevăruri de credință necesare mântuirii) în cadrul Conciliului I Vatican (1869—1870).

Nu este de mirare că în scrisoarea adresată patriarhului Mihail Cerularie, înmănată de cardinalul Humbert, papa declara pe un ton impunător: „Să știe patriarhul că fără aprobarea sa, nici nu are dreptul să existe, căci așa cum împăratul Constantin cel Mare a predat papilor puterea să conducă pe principii pământenești, (afirmație bazată pe documentul „Donatio Constantini”, un fals demonstrat chiar de teologii apuseni, - n.n.), tot așa răspunde și de Biserica. Nu trebuie să fie atât de lipsită de respect Biserica de Răsărit, care a fost moleșită de plăceri și de îndelungată oîhniță (se face referire la protecția acordată de puterea imperială bizantină în timp ce după cucerirea Imperiului Roman de Apus de triburile lui Odoacru în anul 476, Biserica apuseană a rămas sub barbari, - n.n.), în timp ce papa a apărut-o de atâtea erezii. Apostolul Petru și urmașii lui pot judeca toată Biserica dar pe ei nu-i judecă nimeni.”

tății de Teologie din Sibiu, precum și noua clopotniță aflată tot acolo.

● **5 Iunie 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sfânta Liturghie în Capela mitropolitană. Seara, a slujit și predicat la slujba Vecerniei la Mănăstirea „Toți Sfinții” din Rășinari, prot. Sibiu.

● **6 Iunie 2004** — P.S. Sa a săvârșit slujba de resfințire a bisericilor parohiale din Sebeș, prot. Făgăraș și Sfânta Liturghie arhierescă hirotonind întru diacon pe teologul Ciprian Bălbă. P.C. Pr. paroh Cosmin Moldovan a fost hirotesit întru sachelar.

— A vizitat canonic, în aceeași zi, mănăstirea Bucium, prot. Făgăraș.

● **8 Iunie 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în Capela mitropolitană hirotonind întru preot pe diaconul Ciprian Bălbă, pe seama parohiei Toderița, prot. Făgăraș.

● **10 Iunie 2004** — P.S. Sa a săvârșit Sf. Liturghie arhierescă în Capela Seminarului Teologic din Făgăraș, rostind cuvânt de învățătură.

— A participat la Muzeul Bruckenthal din Sibiu la lansarea unui nou număr al Revistei „Transilvania”.

Arhid. VASILE AVRAM

Abonamentul pe un an: 125 000 lei. Cont nr. 2511.1-61/1/ROL B.C.R. Sibiu. Pentru cititorii de peste hotare costul unui abonament anual este de 25 dolari S.U.A. (cont nr. 2511.1-61.15/U.S.D.; cont Euro 2511.1 - 61.34/EUR) sau echivalentul în altă valută. Banca Comercială Sibiu, str. Emil Cioran nr. 1.